

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Studies

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Zdravotně sociální fakulta

Katedra právních oborů, řízení a ekonomiky

Bakalářská práce

Konflikt civilizace (kultury) a přírody
(pokus o zformování
strategie kulturní zralosti)

Vypracovala: Edita Vavroušková

Vedoucí práce: PhDr. Jan Vitoň, PhD.

České Budějovice 2016

Abstrakt

Aniž by si lidé cokoli uvědomovali, žijeme na pokraji vážné ekologické katastrofy. Než se ekologické problémy začnou přímo dotýkat těch, kteří jsou hlavními viníky, může si ještě nějakou dobu jedna pětina populace dovolit zamořovat planetu a dopřávat si blahobyt.

Práce je rozdělena do osmi částí. V první části analyzuji kořeny konfliktu kultury a přírody, vývoj vzájemného vztahu člověka s přírodou od počátku jeho bytí a dvě evoluční linie kulturní a přírodní. Dále vysvětluji podstatu ekologické krize a protipřírodní charakter techniky. V druhé části se zabývám zlomovými momenty ve vývoji technologií. Ve třetí části analyzuji vliv technologií a informací na čas a lidskou práci. Ve čtvrté části se věnuji vývoji ekonomie od původní sběračsko-lovecké ekonomiky až po dnešní moderní ekonomiku. V částech pět až sedm analyzuji, kdo je zodpovědný za vyčerpanou a zpusťšenou přírodu? Zda tržní ekonomika, stranická politika nebo spotřebitelská veřejnost. V sedmé části se ještě věnuji historii konzumní společnosti. Osmá část je zaměřena na možné řešení konfliktu, na způsoby, jakými mohou lidé nalézt cestu zpět a chovat se tak, aby nadále nedevastovali přirozené přírodní systémy.

Ve výzkumné části bakalářské práce se zabývám otázkou, zda si uvědomujeme, že spotřeba statků nejrůznějšího typu by měla být přiměřená a jsme jako lidstvo ochotni slevit ze svých nároků, nebo nás budoucnost dalších generací nezajímá. Pro zpracování bakalářské práce jsem zvolila kvantitativní metodu získávání sběru dat. Metodou sběru dat byl pro účely mého výzkumu vytvořený dotazník. Dotazník byl rozdělen do pěti částí se zaměřením na sociální strukturu, dopravu, spotřebu energií, vody a potravin. Na výzkumnou otázku se nepodařilo jednoznačně odpovědět, výsledky se v jednotlivých oblastech spotřeby liší.

V oblasti dopravy 68 % respondentů, kteří využívají při cestě do svého zaměstnání vlastní dopravní prostředek, není ochotno jej do budoucna změnit. V oblasti energií ohledně vytápění obytných místností 69 % respondentů není ochotno snížit trvale

teplotu, ale co se týká zateplování bytů a domů, je výsledek příznivější. Pouze 26 % z celkového počtu není ochotno investovat do zateplení bytu. V otázce používání spotřebičů a nižší míry spotřeby energie pouze 21 % dotázaných není ochotno je v budoucnu používat. V oblasti spotřeby vody 95 % respondentů globální nedostatek vody chápe jako vážný nebo spíše vážný problém, přesto 56 % respondentů vodou nešetří, anebo nemají přehled o spotřebě. Spotřebiče šetrné na spotřebu vody nepoužívá a v budoucnu není ochotno používat 30 % dotazovaných. Ve spotřebě potravin 36 % dotazovaných vyhazuje potraviny do odpadu, ale 80 % dotazovaných je ochotno více se zamyslet nad tím, co nakupují a jak využít nespotřebované potraviny.

Práce může sloužit zájemcům (sociologům, vyučujícím etiky apod.) jako sonda do uvažování příslušníků běžné populace a k hlubšímu zamyšlení nad současnou hodnotovou orientací společnosti. Dále může sloužit jako studijní materiál k posouzení ochoty dnešního člověka k jisté dávce přiměřenosti nároků s ohledem na budoucí generace.

Klíčová slova

Evoluce – evoluční ontologie – kultura – příroda – technika biotická – technika abiotická – konzumní společnost – konzum – ekologická krize

Abstract

People are not aware of the fact that we are living on the edge of a serious ecological disaster. One fifth of the population could afford to pollute our planet while these people are enjoying prosperity before the ecological problems begin directly to affect them, as the main culprits.

The thesis is divided into seven parts. In the first part I analyze the roots of a conflict between culture and nature, the development of a relationship between humans and nature from the beginning of their existence and two evolutionary lines, cultural and natural.

Further I explain the heart of the ecological disaster as well as an anti-natural characteristic of technology. In the second part I deal with the turning points in the evolution of technology. In the third part, I analyze the impact of technology and information on the time and the human labour. The fourth part is devoted to the analysis of the development of economy from the original gatherer-hunting economy to the today's modern economy. In the parts, five to seven, I analyze who is responsible for the depleted and devastated nature. Is it market economy, party politics or consumer society? The seventh part is engaged in the history of consumer society. The eighth part is focused on possible solutions to the conflict and on the ways how people could find way back and behave the way that they would not devastate natural systems from now.

In the research part I am engaged in a question if we realize that our consumption of any various goods would have to be adequate and if we as humankind are willing lower our sights or if we are not interested in our future. I choose a qualitative research method for collecting data. A questionnaire is created for the purposes of my research. The questionnaire is divided into five parts focusing on social structure, transportation, consumption of energy, water and food. The research question is not answered clearly, the results differ in particular areas of consumption.

In the area of transport 68 % of respondents use their own vehicle for the transportation to their work and they are not willing to change it. In the area of energy

69 % of respondents are not willing to lower the temperature while heating the rooms they live in. However, another result is more propitious. Only 26 % respondents of the quantity are not willing to invest into thermal insulation. 21 percent of respondents are not willing to refuse usage of domestic appliance or lower consumption of energy. Although the global scarcity of water is perceived as a serious or rather serious problem by 95 % of respondents only 56 % of them do not save water or they do not have any general knowledge about their own water consumption. Appliances saving water are not used and also would not be used in the future by 30 % of questioned people. 36 % of respondents throw away food into the waste but 80 per cent of them are willing to think more about what they buy and how they could use their unconsumed food.

The thesis could be used by interested people (sociologists, teachers of ethics, etc.) as a research of thinking of common population and also as a foundation for thinking about nowadays values orientation of the society. Furthermore, it could be used as a study material for further consideration related to the willingness of people to re-evaluate their requirements in connection with our future generations.

Keywords

Evolution – evolutionary ontology – culture – nature – technology biotic – abiotic
technology – consumer society – consumerism – ecological crisis

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 2. 5. 2016

.....

Edita Vavroušková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat panu PhDr. Janu Vitoňovi, PhD., za odborné vedení a ochotu, za ochotu a trpělivost při řešení problémů. Velmi si této spolupráce vážím. Poděkování patří celé mé rodině, která mě po celou dobu mého studia podporovala a všem, kteří se zúčastnili výzkumu respondentům za jejich spolupráci.

Obsah

1. SOUČASNÝ STAV	12
1.1 Evoluční ontologie.....	12
1.1.1 Evoluce přirozená	12
1.1.2 Evoluce kulturní.....	13
1.1.3 Problém člověka.....	14
1.1.4 Problém přírody	14
1.1.5 K podstatě ekologické krize.....	15
1.1.6 Technika	16
1.1.7 Dvě linie techniky	16
1.2 Zlomové momenty ve vývoji technologií	19
1.2.1 Písmo	19
1.2.2 Hodiny	19
1.2.3 Peníze	20
1.2.4 Notové zápisy	21
1.2.5 Knihtisk a průmyslová revoluce	21
1.3 Technologie, čas a práce	23
1.3.1 Informační technologie.....	23
1.3.2 Technika a lidská práce	24
1.3.3 Technika a čas.....	25
1.4 Kořistnická ekonomika	27
1.5 Mýtus ekonomického růstu	29
1.6 Politické režimy pustošení planety schvalují	32
1.7 Spotřební či konzumní společnost.....	35
1.7.1 Historie konzumní společnosti.....	35
1.8 Kulturní zralost je naděje	39
2. CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	43
2.1 Cíl práce:	43
2.2 Výzkumné otázky:	43

3. Metodika.....	44
4. Výsledky.....	45
5. Diskuse	69
6. Závěr.....	76
7. Seznam použitých zdrojů.....	78
8. Přílohy	82

ÚVOD

Musím se přiznat, že jsem před zadáním bakalářské práce, neměla ucelenou představu, na jaké téma chci svou práci psát. Patřím mezi lidi, kterým nejsou lhostejné ekologické problémy, se kterými se lidstvo několik posledních desetiletí potýká, a proto mě nakonec zaujalo téma konfliktu kultury a přírody. Podnětem pro sepsání bakalářské práce na toto téma bylo již dřívější přečtení knížky *Tři hlasy* od autorů Šmajse, Klímy a Cílka. Všichni tři autoři velice zajímavým a srozumitelným, každý ovšem svým osobitým, způsobem popisují hlavní příčiny konfliktu a jeho důsledky. Ovládají umění moudře se ptát a mezi obrovským množstvím faktů najít ty podstatné.

Dlouhá léta pracuji jako manager v jednom obchodním řetězci a denně jsem svědkem neskutečného plýtvání, kdy tuny neprodaného potravinářského zboží končí v kafilériích jenom proto, aby si lidé mohli vybírat z nesmyslného množství a druhů zboží v kteroukoliv denní dobu, v kterýkoliv den a v rámci boje o zákazníka se množství vyhozených potravin rok od roku zvyšuje. Moje vlastní zkušenost se tak stala dalším impulsem pro sepsání práce právě na toto téma.

Cílem mé práce není detailně inventarizovat všechny možné přístupy řešení ekologické krize a všechny příčiny. Publikací s přehledy obsahující údaje o skleníkovém efektu, tání ledovců, o vymírání biologických druhů, rozšiřování pouští, mizení tropických pralesů a orné půdy a přehledy o negativních vlivech krize na člověka, vyšlo již mnoho a těžko k nim mohu něco připojit. Ve své práci se proto o projevech ekologické krize zmiňuji jen okrajově. Velmi mě znepokojuje fakt, že se do komentářů politiků, do hlavních vysílacích časů médií, tedy těch, kteří jinak tak snadno a rádi manipulují s veřejným míněním, nevejdou komentáře o tom, jaké skutečné problémy lidstvu hrozí a co budou muset v budoucnu naši potomci zaplatit za náš blahobyť. Naopak ti, kteří bijí na poplach a věří, že pro záchranu přirozených ekosystémů, jejíž součástí je i člověk, je třeba co nejdříve něco udělat, jsou zatlačováni do pozadí a jejich varování je v zájmu prosperity bagatelizováno.

Cílem mé práce je zmapovat hlavní příčiny a některá možná řešení konfliktu. V první části vysvětlím podstatu ekologické krize, jak se člověk přírodě postupně odcizil a započal nenápadný proces, jehož podstatou byl útok na přírodu.

V druhé výzkumné části se chci zabývat otázkou, zda si jako druh v přetechnizované a stále uspěchanější době uvědomujeme své nároky a jsme ochotni v zájmu zachování přijatelných podmínek pro přežití našeho druhu ze svých nároků slevit.

1. SOUČASNÝ STAV

1.1 Evoluční ontologie

Evoluční ontologie rozlišuje dva základní způsoby, jimiž jsou konstruovány všechny formy pozemské skutečnosti – starší a původní proces přirozené evoluce a poměrně mladý proces kulturní evoluce. Na rozdíl od původní ontologie, která za bytí považovala bytí přírodní a preferovala stálost, pasivitu a vratnost, ontologie evoluční zdůrazňuje procesualitu, aktivitu a nevratnost. Vedle přirozeně vytvořené biotické a abiotické vrstvy pozemské uspořádanosti tematizuje strukturně i funkčně odlišnou ontickou vrstvu kultury. (35)

1.1.1 Evoluce přirozená

Přirozená evoluce započala prudkou expanzí zárodečné kosmické hmoty před přibližně patnácti miliony let. Jejím produktem je bezpočet galaxií a hvězd, ale i uspořádanost vesmíru včetně abiotické a biotické struktury země. (33) Vytvořila všechny evoluční struktury včetně člověka a vytvářela všechny přirozené hodnoty anorganické i organické. Evolučním procesem nevzniká látka ani energie, nýbrž jen tvary, struktury, uspořádanost. Proces produkuje současně takové vlastnosti evolučně vznikajících struktur, které jsou označovány jako přírodní hodnoty. Tyto hodnoty byly přirozenou evolucí vzájemně sladěny a uspořádány tak, že vytvářejí vysokou hodnotu přírody o sobě. Vysokou hodnotou je proto také člověk jako evolučně vzniklý, biosféře dokonale přizpůsobený biologický druh. Takže nekritické nadřazování člověka nad ostatní přirozeně vytvořené hodnoty, snahu překonat ekologickou krizi jen komplikuje. (31)

1.1.2 Evoluce kulturní

Člověk je normálním živočišným druhem. Jeho biologická prosperita závisí na celkovém „zdravotním“ stavu biosféry, ale jeho evoluční linie z čeledi hominidů byla z neznámých důvodů jiná, výjimečná. Biologický předek člověka byl přirozenou evolucí vybaven tak, že dokázal započít evoluci kulturní. Započal tak nenápadný proces, jehož podstatou byl útok na přírodu a jak vidíme dnes, pozemskou přírodu „zaskočil“. Namísto toho, aby se člověk přizpůsoboval prostředí změnami své biologické struktury, které jsou pomalé a omezené, obdržel předpoklady pro záměrné a rychlé přizpůsobování svého okolí sobě samému. (33) *Ale dnes zjišťujeme, že po obsazení planety kulturou i tato vysoce účinná strategie narazila: přírodu jsme si totiž „přizpůsobili“ do té míry, že destabilizovaná biosféra světovou kulturu poprvé existenčně ohrožuje.* (33, s.13)

Kultura je od počátku možná jen jako systém s vlastní informací – duchovní kulturou, která integruje kulturní společenství a dokáže obrátit dílčí přírodní síly, včetně sil člověka, proti původní přírodě a dokáže vytvořit z původního přírodního řádu odvozený řád kulturní. Kulturní evoluce není přímým pokračováním přirozené pozemské evoluce, pouze navazuje na její dosaženou úroveň a využívá přitom četné abiotické i biotické přírodní struktury a síly. Přirozená evoluce totiž nevrcholí jen v jedné linii, tedy v člověku, ale přirůstá a vrcholí ve všech evolučních strukturách včetně člověka. A nevrcholí-li člověkem, nemůže ani vrcholit kulturou. (33)

1.1.3 Problém člověka

Člověk jako biologická osobnost, vytvářející kulturu, není totiž přímou příčinou krize. Touto příčinou je lidmi generovaný proces kulturní evoluce, tj. vytváření odlišně onticky uspořádaných struktur kultury z původních struktur přirozených. Podstatou ekologické krize je ontický konflikt kulturního systému s pozemskou přírodou. Člověk je jediným biologickým druhem, který v přírodě vytváří nepřirodní struktury, umělé kulturní bytí. V relativně krátké době dokázal vytvořit sofistikované globální protipřírodní ekonomiky a technosféry. Tradiční antropocentrické ontologie převracejí pořadí hodnot a považují přírodu za svět stvořený pro člověka. Tento svět si člověk instinktivně přivlastňuje, podrobuje, prosazuje vlastní zájmy a seberealizuje se. Přetváří jej především ke svému prospěchu, aniž by pocítil trochu pokory před přírodou, jejíž součástí je, která jej stvořila a na níž je existenčně závislý. (25)

1.1.4 Problém přírody

Pojem přírody v antickém a filozofickém uvažování, tak důležitý a frekventovaný, se v novověkém subjekto-objektovém myšlení znehodnocuje, a vytrácí se z metafyzických úvah. Převládá přesvědčení, že člověk již k přírodě nenáleží, že je díky rozumu jedinečný a přírodě nadřazen. V dnešní době převládá pojetí přírody pouze jako objektu lidských zájmů. Toto pojetí je dosti deformované, a o deformaci pojmu příroda se můžeme přesvědčit i v moderních naučných slovnících. (25)

Příroda je chápána jako nižší forma pohybu hmoty, jako pouhé geografické prostředí a prostor pro rozvoj kultury. Zcela je opomínán fakt, že člověk je funkční a evoluční součástí přírody. (27)

1.1.5 K podstatě ekologické krize

Podstatu globální ekologické krize můžeme postihnout z hlediska evolučně ontologické reflexe skutečnosti, že vesmír tvořený asi 100 miliardami galaxií (v každé z nich existuje asi 100 miliard hvězd), tu není kvůli nám lidem z planety Země, a proto člověk není a ani nemůže být ústřední bytostí vesmíru. Vesmírná uspořádanost se vytvářela postupně, evoluce započala asi před 15 miliardami let prudkou expanzí, velkým třeskem byla vytvořena všechna vesmírná tělesa včetně Země se všemi nerosty, atmosférou, půdou, vodou a biologickými druhy. (27) Nezničitelná kosmická aktivita, která nás vytvořila, má spontánní schopnost samoorganizace a kreativity. (30)

Na Zemi existují dva způsoby, jimiž vznikají všechny systémy a struktury: přirozená evoluce přírody a člověkem vytvářená evoluce kultury. Dnešní globální krizi způsobuje nesoulad a konflikt těchto dvou tvořivých procesů. Z velikosti a stáří evolučního procesu vyplývá, že vývoj života na Zemi nemůže být vyvrcholením kosmické tvořivosti, ale představuje pouhou jednu z mnoha evolučních větví, výjimečnou a možná jedinou živou. Žádná životodárná hvězda, včetně Slunce, nemůže existovat tak dlouho jako celý vesmír, bohužel i tato větev po čase zanikne. V ohrožení předčasného zániku není celá pozemská větev, ale člověk jako biologický druh, celá lidská kultura, která svou expanzí strhává i ostatní jedinečné formy života do záhuby. (29)

Evoluční proces kultury kopíruje útočnou adaptivní strategii člověka jako druhu směřující k systémové integraci a sebestrukturaci. Nebezpečně omezuje přirozenou evoluci konzumací přírody a ničením genetické informace živých systémů. (30)

Je třeba připomenout, že globální ekologická krize není konfliktem člověka a přírody, nýbrž konfliktem kultury a přírody, protože člověk je součástí přírody, byl jí evolučně přizpůsoben, patří do biosféry. Je také nutno říci, že *člověk mravně neselhal, protože jeho morálka byla od počátku taková, jaká byla jeho ofenzivní adaptivní strategie: druhově a skupinově i individuálně sobecká, hájící životní zájmy dílčích kultur.* (30, s.20) Vážnost celého problému spočívá v tom, že příroda jako systém

kultuře nadřazený a starší se při vyhrocení konfliktu dokáže zbavit člověka i kultury.
(31)

1.1.6 Technika

Technikou člověk zpředměťuje kulturní informaci v přírodě v podobě techniky.
(29)

Technika je způsob, postup či algoritmus (částečně či plně zpředmětněný přírodou nebo kulturou), jímž člověk využívá, usměrňuje a rekonstruuje přírodní procesy, struktury a síly pro své vlastní kulturní účely. (29, s.311)

1.1.7 Dvě linie techniky

Techniku můžeme rozlišit na linii abiotickou a biotickou. Obě linie mohou fungovat pouze uvnitř zdravé biosféry, uvnitř spontánní aktivity přirozených systémů, které zdarma reprodukuje přírodní podmínky kulturního života, včetně lidského organismu. (27) Přírodu ohrožuje nejen ekologicky agresivnější technika abiotická, ale i technika biotická. Rozlišení obou linií je důležité pro pochopení ekologické stránky techniky a technosféry. Pomáhá nám odhalit skrytý protipřírodní charakter techniky, a vytváří možnost rozpoznat existenciální odkázanost kultury na biotickou techniku a technologii, zcela nezávisle na stupni jejího abiotického vývoje. (33)

Biotickou techniku charakterizuje linie lidské bytostné síly – funkční vlastnosti látkové přeměny živých organismů – a dnes také genové manipulace a klonování. (26)
Ačkoli předmětné tělo biotické techniky vzniká přirozenou evolucí a jeho látka se nakonec vrací do přírody přirozeným rozkladným procesem, biotický technický systém, pokud má účelně fungovat pro člověka, musí být v konečné funkční úrovni vytvořen

kulturou. Jen tímto procesem se může původně přírodní proces stát technikou biotickou (kvasný proces v lihovaru). (29)

Prvním stupněm biotické produktivní techniky bylo sběračství a lovectví v období neolitu (8000 až 4000 let př. n. l). Druhým stupněm pak planetární rozšíření zemědělství a chovatelství. Oba stupně souvisely jak s přirozenou produktivitou přírody, tak s lidskou dovedností a organizačními schopnostmi. Třetí stupeň se vyznačuje genovými manipulacemi, klonováním a moderní biotechnologií. (29)

Člověk tak prolomil informační bariéru živých systémů a otevřel další vysoce problematickou etapu biotického technického pokroku. Ten původně sloužil zvyšování produkce v zemědělství, avšak poměrně nedávno se osamostatnil a pronikl do jiných sfér kultury, a slouží hromadné osobní spotřebě lidí. Stává se proto jedním z nejmocnějších nástrojů rabování Země. (29)

Je pravděpodobné, že třetí stupeň moderní biotické techniky nebude schopen překonat klasickou neolitickou technologii. A to ze dvou důvodů. Za prvé, klasická technologie biotická je dokonale evolučně přizpůsobena potravním nárokům lidského organismu. Za druhé, pouze přirozené živé systémy (mikroorganismy, kulturní rostliny) mohou vytvářet spolehlivou biotickou techniku, která zůstává závislá na dvou přirozených strukturách – na biotické informaci biosféry a na abiotické energii slunečního záření. Právě proto může být pouhým snem ještě větší zvýšení užitných vlastností hospodářsky využívaných živých systémů, které nám slibuje třetí etapa biotechnického vývoje. (29)

Předmětné tělo abiotické techniky (nástroj, stroj, automatický systém), která doplňuje, nahrazuje a násobí produktivní funkci lidské ruky, je samozřejmě ekologicky agresivnější. (29, s.318) Abiotická linie se rozvíjela pomalu a v rovnováze s linií biotickou. Její energetický a funkční základ tvořil prvotně sám člověk tím, že vedl nástroj vlastní fyzickou silou proti přírodní látce, ale později, po rozšíření mechanizace, hlavně během průmyslové revoluce, se většina lidských funkcí přesunula na technickou soustavu – stroj. Fungující předmětné tělo techniky nahradilo z velké části pracovní úkony řemeslníka, především funkce energetické a motorické. Jinak řečeno, nástroj člověk oživuje přímo, stroj oživuje nepřímě, zprostředkovaně. A u techniky plně

automatizované jde o oživení zcela nepřímé technické (elektrickou energií). Vzhledem k vysokým energetickým nárokům strojů už není potřebná energie čerpána z obnovitelných zdrojů, ze síly větru, vody a zvířat, ale z dnes rychle mizejících neobnovitelných zásob Země. Vývojová linie abiotické techniky navazuje a vrůstá do historicky starší linie biotické. (29)

Rozlišení obou linií nám pomáhá odhalit nejen skrytý protipřírodní charakter veškeré techniky, ale i přednosti a rizika opomíjené techniky biotické. (29)

1.2 Zlomové momenty ve vývoji technologií

1.2.1 Písmo

Po řeči a výtvarném umění ve vývoji technologií sehrál jednu z nejdůležitějších rolí vynález písma před čtyřmi až pěti tisíci lety. Od primitivního písma se znakovými systémy, klínového až po abecedu. Tento vynález umožnil kumulativní rozvoj vědění. Předchozí myslitelé nemuseli být přítomni fyzicky, a přesto se dalo navázat na jejich myšlenky, které zůstávaly v hmotné formě. Písmo se tak stalo prostředkem přechodu od konkrétní společnosti ke společnosti abstraktní. Konkrétní společnost spočívala především na právním systému založeném na zvycích a na tradici, na ústně předávaných mýtech, lokálním náboženství, paměti a osobních vztazích. Společnosti abstraktní tvoří solidární a empatický vztah mezi lidmi, kteří se osobně nikdy nesetkali. Je založená na psané historii, formálním systému zákonů, archivech a psaném náboženství s jasně vymezenou soustavou dogmat, verzí mýtů a příběhů. Technologie písma vedla ke standardizaci jazyka. (4)

1.2.2 Hodiny

Hodiny se staly důležitou informační inovací. Nejstarší hodiny používali pravděpodobně Egypťané již 2000 let př. n. l. Ve středověku vznikaly hodiny přesnější a sloužily hlavně ke svolávání mnichů k modlitbě. Kalendáře, které jsou starší, vznikly na mnoha místech nezávisle na sobě a souvisely s ročními obdobími, dobou sklizně, rituálními cykly a astronomií. Hodiny čas měřily a dělily na menší časové úseky a byly přesnější. Měření udělalo z času autonomní substanci, tedy něco, co existuje bez ohledu na události, nezávisle na lidské činnosti, cosi objektivního a měřitelného. Obyvatelé

tradiční společnosti však žijí (nebo žili) v časové struktuře určované jednotlivými činnostmi, plynutí času se tudíž řídilo událostmi. Po té, co se čas začal měřit v přesných jednotkách, je tomu naopak. Čas řídí naše činnosti a události. Měření času má dva důležité charakteristické rysy. Dělá z času exaktní veličinu, do které vtěsnáváme veškeré subjektivní prožívání, jehož rychlost je proměnlivá. Znamená to, že jsme řízení časem zvenčí, místo abychom ho řídili úkoly zevnitř. Druhým rysem je synchronizace, které podléháme podstatě všichni. Měření času tedy směřovala ke standardizaci časových jednotek a jeho synchronizaci. (4) *Jako bychom ve chvíli svého narození podepsali smlouvu, ve které se zavazujeme být celý život věrní údajům na hodinách a v kalendáři.* (4, s.46)

1.2.3 Peníze

Další převratnou informační technologickou novinkou byly peníze. I když jsou známá platidla předmoderních společností, jakými byly například mušličky nebo zlaté mince, dalo se s nimi platit pouze lokálně a daly se za ně koupit jen určité výrobky a služby. Dnes funguje pouze jeden typ univerzálních peněz jako prostředek nákupu a směny a jako měřítko hodnoty ve všech oblastech společnosti. Peníze jsou dnes nezbytné pro fungování celosvětové ekonomiky a považujeme-li je informační technologii, můžeme říci, že se velkou měrou podílejí na globalizaci světa. (4)

1.2.4 Notové zápisy

Jako písmo, hodiny, číslice a peníze fungují notové zápisy. Dělalí s hudbou totéž co písmo s jazykem. Jejich pomocí je možné naučit se skladbu, a bez přítomnosti konkrétního hudebníka ji předávat dalším generacím. Díky notám vznikla komplexnost hudby. (4)

1.2.5 Knihtisk a průmyslová revoluce

Na vývoj technologií, náš způsob uvažování a životní styl měly vliv ještě dvě historické změny. Byl jimi knihtisk a průmyslová revoluce. (4)

Knihtisk vynalezl Johannes Gutenberg v roce 1455, ale na dostupné a levné knihy si lidé museli ještě nějakou dobu počkat, např. Gutenbergova bible tehdy stála 30 zlatých, přičemž roční plat dělníka byl 10 zlatých. V průběhu následujících století se tato nová technologie rozšířila po celé střední Evropě a knihy postupně zlevňovaly. Přesto však trvalo ještě poměrně dlouho, než se gramotnost rozšířila mezi běžnou populaci. (4)

Knihtisk přispěl především ke standardizaci a rozvoji literatury v národním jazyce na úkor latiny a měl velký vliv na rozmach vědy, filozofie a beletrie. Důležitá byla hlavně standardizace. Pod vlivem levných tištěných knih došlo k ustálení jazyka, ale i pohledu na svět. Střední třída měla nyní k dispozici identické informace zapsané identickým písmem. Začala se formovat veřejnost národa, skupiny mužů a několika málo žen, kteří se zajímali o stejné politické otázky, stejné spisovatele, vědecké a filozofické poznatky. Lidé si začali uvědomovat, že jsou příslušníky určitého národa, tedy velké abstraktní společnosti. To znamenalo dodržování určitých morálních povinností a zákonů. Knihtisk vytvořil základ pro vznik demokracie a nacionalismu. V souvislosti s tím si můžeme položit otázku: jestliže knihtisk způsobil vznik

demokracie a nacionalismu, co vznikne v důsledku rozšíření internetu a digitální satelitní televize? (4)

Abstraktní společnost se skládala z velkého počtu lidí, kteří díky knihtisku, později masovým sdělovacím prostředkům a v neposlední řadě zavedením povinné školní docházky fungovali jako malé součástky ve velkém soukolí. Znalosti a dovednosti už nebyly jedinečné, ale standardizované a identické se znalostmi a dovednostmi ostatních lidí. Toto se plně projevilo v 18. a 19. století při průmyslové revoluci. Oproti tradičním řemeslům, kde se zkušenosti převáděly z mistra na učně, a každý výrobek byl originál, výroba v továrně byla standardizovaná a vyžadovala od dělníků pouze několik málo všeobecných znalostí. Dělníci se tak sami stali součástkami, které bylo snadné vyměnit.

(4)

1.3 Technologie, čas a práce

1.3.1 Informační technologie

T. H. Eriksen dále uvádí, že 21. století nezačalo ani v roce 2000, ani v roce 2001, ale kolem roku 1991, kdy se odehrály tři převratné události. Rozpadl se Sovětský svaz, to znamenalo konec studené války a politického uspořádání světa z poválečných let. Další událostí byla tragédie na Balkáně v podobě války a rozpad Jugoslávie. A poslední důležitou událostí je komercializace internetu, kdy síť, která do té doby byla využívána zejména armádou a později na akademické půdě, hlavně v USA, byla zpřístupněna veřejnosti. (4) Počet uživatelů internetu se v průběhu let zvyšoval a stále roste. V roce 1995 mělo internet méně než 1 procento obyvatel zeměkoule. Počet uživatelů internetu se do roku 1999 desetinásobně zvýšil, první miliardy bylo dosaženo již v roce 2005 a v roce 2015 dosáhl počet více než tři miliard. Dnes užívá internet 43 procent populace. (19)

V informační společnosti hrají dnes informační technologie důležitou roli. Pronikají do všech typů výroby, služeb a staly se předpokladem úspěchu v ekonomice. Informace však byly pro člověka důležité odedávna. Kdo věděl v době ledové, jak rozdělat oheň, jaké nástroje vyrobit a použít k lovu, byl mocný a ve značné výhodě. Na znalostech je sice založena jakákoliv společnost, avšak v ekonomice v posledních desetiletích došlo k výrazným změnám. Pozvolna ztrácí hodnotu suroviny a stále větší hodnota výrobků spočívá v informacích. Ať už jde člověk nakoupit do supermarketu, řídí zaoceánskou loď, přednáší na akademické půdě, vyšetřuje pacienta pomocí ultrazvuku, řídí vlak či firmu, je závislý na počítačových technologiích. (4)

V moderních státech, kde se informační technika nachází na vysoké úrovni, zaznamenali lékaři, že se u mladých dospělých stále více vyskytují poruchy paměti, soustředění a pozornosti, emocionální zploštění a celková otupělost. Tento jev nazvali syndrom digitální demence. Náš mozek se používáním neustále mění – vnímání

myšlení, prožívání citění, jednání, a to vše zanechává v mozku paměťové stopy, tzv. synapse měnící spoje mezi nervovými buňkami, vedoucí elektrické signály, s nimiž mozek pracuje. I čas strávený s digitálními médii zanechává své stopy. Náš mozek je produktem evoluce a je přizpůsoben životním podmínkám, k nimž digitální média rozhodně nepatří. Digitální média mají negativní účinky na duševní procesy, kognitivní výkony jako je pozornost, rozvoj řeči nebo inteligence, a proto mají přímý vztah k fungování lidské psychiky. Ovlivňují emocionální a sociálně-psychické procesy, eticko-morální postoje, naši osobní identitu a to, jak nahlížíme sami na sebe. (24)

1.3.2 Technika a lidská práce

Bez současné techniky, jejíž obory jsou nerozlučně propojeny a navzájem na sobě závislé, by se dnešní civilizace zhroutila. Nakupujeme si všechny možné přístroje, aby nám ulehčily práci a expanze techniky je všeobecně vnímána kladně, protože člověka od práce osvobozuje. (31)

Lidská práce je nahrazována stroji nebo jinou technikou a v dnešní přetechnizované době je práce degradována pouze na pracovní sílu vyjádřenou jednotvárnou mechanickou prací. Lidé se pak mohou s takovou prací méně a méně ztotožňovat. Stroje však mají mnoho výhod, na rozdíl od člověka mohou pracovat dvacet čtyři hodin denně, jsou přesnější, rychlejší, nezakládají odbory, nepotřebují sociální a zdravotní pojištění a pravidelný plat. Potřebují jen přísun elektrické energie a při poruše jsou snadno nahrazeny. Ztotožnění s prací má přitom velký vliv nejen na kvalitu vykonané práce, ale i na psychiku člověka. (12)

Proč jsou lidé ve vyspělých zemích v neustálém stresu, přesto, že mají k dispozici nejmodernější technické vymoženosti? Moderní technika omezuje člověka o tradiční typ tvůrčí práce, která je pro něj nejpřirozenější. Práce, která dává pocit uspokojení, užitečnosti, je produktivní činností lidského mozku a lidských rukou. Moderní průmyslová společnost nabízí hodně práce fragmentované, nezajímavé, v níž jedinec

nevidí celkový smysl, a proto ho netěší. Patrně právě to je příčinou rozmachu moderních neuróz. (23)

Technika by měla pomoci vyřešit závažné problémy jako nezaměstnanost a chudoba. Automatizace a vědecko-technický pokrok, které lidem práci spíše berou, a plná zaměstnanost, jdou proti sobě. Fyzická lidská práce odpovídá lidskému genomu, je přirozenou zátěží organismu, shoduje se s biologickou podstatou člověka, utváří jeho osobnost, a je náhradou přirozené námahy lovců a sběračů při shánění potravy. Pokud vypadne ze schématu lidského života, jsou lidé frustrováni, v depresích, podléhají drogám, alkoholu a dalším sociálně-patologickým jevům. Na práci je možné nahlížet jako na kulturní náhradu přirozené námahy našich předků, na pramen spokojenosti, zdraví, štěstí, seberealizace a návod ke spokojenému životu. Ať už jde o práci zemědělskou, řemeslnou či kancelářskou, musí být práce namáhavá a s tvůrčími prvky, podobná tréninku ve vrcholovém sportu. Takovou práci jsme odbourali, přenesli ji na techniku a vytvořili společnost blahobytu, bohužel díky tomu jsme na cestě k zániku civilizace. (1)

1.3.3 Technika a čas

Tempo inovací se v dějinách lidstva zrychlovalo. Na počátku civilizace se objevovaly významné změny jen ve velkých časových intervalech. Před pěti tisíci lety se významný vynález objevil jednou za 200 let, v roce 1 n. l. jednou za 50 let, v roce 1000 n. l. jednou za 30 let a v období renesance se interval prudce zkrátil na období asi 3 let. S příchodem průmyslové revoluce se vynálezy objevují přibližně každých šest měsíců a o sto let později každé tři měsíce. V polovině dvacátého století přichází lidstvo s významnými objevy každý měsíc. Zrychlující se vývoj s sebou přinesl negativní efekty – rychlejší spotřeba zdrojů, vyčerpávání ložisek minerálních zdrojů, nárůst lidské populace, ničení tropických pralesů, více odpadů do oceánů, půdy a atmosféry. (22)

Tempo života se zrychluje, změny přicházejí stále rychleji, musíme absorbovat více informací, osvojovat si více dovedností, splnit více úkolů a čelit více výzvam. Abychom toto všechno stihli, máme k dispozici nejmodernější technologie šetřící čas. Tak proč se nám zdá, že máme pořád méně a méně času? V kulturách, které prošly největším materiálním vývojem, je většina lidí časem posedlá. Snaží se vměstnat do svého času co nejvíce. Svádí je představa časové efektivity, a soustředí svou tvořivost na to, aby udělali více za méně času. Do ušetřeného času si naplánují další úkoly a pak požadují nástroj na další úsporu času, aby vše stihli. (22)

Něco tu není v pořádku. Neměla nás moderní technika původně z pout času osvobodit? Spíše se zdá, že se stáváme jejími otroky a technologie, které zdánlivě podporují efektivitu a tvořivost, způsobují pravý opak. (4)

1.4 Kořistnická ekonomika

Podle ekonomů je ekonomika věda, která pojednává o lidském chování člověka a o tržním procesu, zabývá se otázkami, které mají bezprostřední vliv na blahobyt lidí. Veličiny, které ovlivňují ekonomické chování člověka, nejsou objektivně měřitelné. Jde o subjektivní pocity, jako jsou chuť, nálada, strach, důvěra, nejistota. (8)

Podle Šmajse ekonomikou obvykle rozumíme hospodářskou činnost, která získává a přizpůsobuje některé přírodní procesy a struktury lidským potřebám. Touto činností člověk vytrhuje organismy, přírodní struktury a procesy z přirozeného přírodního řádu, upravuje je a orientuje jiným nepřirodním směrem. Přidává jim kulturní informaci, v ekonomii nazývanou přidanou hodnotou, kterou je myšlena hlavně přidaná lidská práce. Tato informace změní informaci určité suroviny tak, že získá požadovanou užitnou hodnotu, tedy hodí se ke spotřebě. Podle konvenčního ekonomického myšlení je výroba prostředkem kulturního „zhodnocování přírody“, vytvářením kulturního užitku. Živé i neživé přirozené procesy a struktury se tak stávají součástí umělého subsystému kultury. Ekonomika spolu s uspokojováním lidských potřeb vytváří, zvyšuje a rozšiřuje umělou pozemskou uspořádanost. (31)

Původně člověk sběrač a lovec, žijící v přirozeném přírodním řádu, žil tak, že to, co jeho organismus z přírody čerpal, přírodě v přirozené podobě, která byla s neživou i živou přírodou slučitelná, také vracel. (32) Tato lovecko-sběračská ekonomika uspokojovala základní biologickou potřebu malých populací lidí potravou, ošacením, jednoduchými nástroji, které v omezené míře nabízela původní produktivita přírody. (30) V mladší době kamenné, v období neolitu 8000 – 4000 let př. n. l. dochází k postupnému rozvoji zemědělství a pastevectví a předpokládá se, že v tomto období došlo k významnému rozvoji řeči a myšlení. (16) K přechodu k zemědělství a pastevectví, který je označován jako neolitická revoluce, docházelo nezávisle na sobě v různých částech Starého a Nového světa. Vznik neolitické revoluce zřejmě souvisel s růstem počtu obyvatelstva, které již nebylo možno uživit tradičním způsobem, založeným na lovecko-sběračské potravní strategii. Řešením bylo pěstování plodin a chov dobytka, tzv. domestikace. Člověk vyjmul určitý živočišný nebo rostlinný druh z

jeho přirozeného prostředí a následně ho kultivoval v řízených reprodukčních podmínkách. Tímto byla fatálně porušena rovnováha mezi člověkem a přírodou. Zemědělství a pastevectví zásadním způsobem změnilo tvář naší planety, byla započata transformace přírody do podoby kultury. (36) Z hlediska evolučně ontologického pojetí techniky je neolitická revoluce největší technickou revolucí v historii vůbec. V jejím průběhu člověk zvýšil úživnost pro něj přirozených stanovišť asi tisíckrát (lovec – sběrač potřeboval pro svou obživu asi 10 km², neolitický zemědělec 1 ha), byly vyšlechtěny téměř všechny formy domestikovaných zvířat a kulturní rostliny. Byly objeveny základní postupy zpracování potravin a byl vytvořen umělý kulturní ekosystém, který je ekologicky optimálním přirozeným „výrobním“ zařízením, např. pole, louka, rybník, les. (27)

Neolitická společnost zjednodušovala přirozené ekosystémy, např. vypalováním lesů a reprodukovala převážně dřevěnou materiální kulturu, což biosféru nijak vážněji nepoškozovalo. Proto tyto dvě různé složky zátěže, spotřební a produktivní, nemusely být do začátku 20. stol. důsledně oddělovány. Zřetelně se oddělily až po průmyslové revoluci. V této době bylo nutné vyrábět stroje, ale ještě nebyla produkována spotřební technika, a tak zůstávala spotřební zátěž stále zátěží biotickou. Po druhé světové válce vzniká zcela nový druh lidské spotřeby. V technicky vyspělých zemích se začala hromadně vyrábět materiálně i energicky náročná spotřební technika. Protipřírodní technologická aktivita, do této doby omezená pouze na oblast výroby, se tak rozšířila do většiny domácností, do soukromého života společnosti. Tímto se znovu spojily obě zátěže a svým společným abiotickým účinkem přírodu poškozují. (28)

Dnešní protipřírodní ekonomika je spojena s nekontrolovatelným šířením spotřební techniky, která se stává významným činitelem nebezpečné a stále rostoucí sociokulturní zátěže planety. Globální rozšiřování nebiologické zátěže Země je nekriticky přijímáno jak veřejností, tak politikou i společenskými vědami. Otázkou zůstává, kdo je zodpovědný za vyčerpanou a zpusťšenou přírodu? Tržní ekonomika, spotřebitelská veřejnost nebo stranická politika? (31)

1.5 Mýtus ekonomického růstu

Ekonomický růst by měl zajistit tři funkce: zvýšení úrovně všech občanů, ovšem za cenu používaných omezených zdrojů, dále vyřešit chudobu Třetího světa a vyřešit současné ekologické problémy. (9) Je především spojován se zvyšováním blahobytu lidí, ale málo se poukazuje na to, že tento proces probíhá na úkor volně žijících zvířat, úbytku biologicky aktivní půdy a zmenšováním přirozených ekosystémů. (31) Většina ekonomů vydává růst jako jedinou možnou cestu k vyřešení problémů ekologie. Musí si však velmi dobře uvědomovat, že ekonomický růst, který přírodu přímo ohrožuje, ji nemůže zároveň vyléčit. Jinými slovy, růst by měl dodat prostředky na záchranu něčeho, co bylo způsobeno právě minulým ekonomickým růstem, ať už v klasickém tržním anebo socialistickém hospodářství. (11)

Vyspělé země nastartovaly svůj ekonomický růst v epoše kolonialismu v drtivé většině na úkor zemí Třetího světa. Dnes jsou však právě tyto země největšími dlužníky zemí vyspělých. Neoliberální myšlení ekonomů má však pro tyto země řešení. Je třeba ještě více zbohatnout, urychlit ekonomický růst a další integraci světové ekonomiky, aby se jistý díl bohatství dostal i na chudé. (11) Myšlenka, že spotřeba vyspělých zemí může pomoci chudým, je jen pouhým zbožným přáním. Není totiž morálně rovnocenné, zda jídlo věnujete charitě, anebo je sníte sami. (7)

Podle světových bank by měly být problémy chudých zemí řešeny celosvětovou integrací ekonomiky v kombinaci s poskytováním půjček. Ale integrace světové ekonomiky v praxi může znamenat, že nadnárodní tržní síly vyspělých zemí budou mít volný přístup k primárním zdrojům rozvojových zemí, aniž by se musely obávat zásahů jednotlivých národních vlád a přitom si ještě podrží monopol vyspělých technologií. Vyspělé země však nadále nelogicky půjčují chudým zemím, aby jim umožnily splácet dluhy a zadlužení má být tak paradoxně řešeno zvýšením dluhu. Celá transakce získává na logice až na samotném konci. Chudé země nakonec zaplatí poměrně levnými surovinami. Přesto je ekonomický růst považován za jedinou možnou cestu k odstranění chudoby. Ve skutečnosti země včetně vyspělých, které zaznamenávají ekonomický růst, zároveň zaznamenávají nárůst počtu osob žijících pod hranicí bídy nebo osob

ohrožených chudobou. Proto ekonomický růst měřitelný růstem hrubého národního produktu nemusí vždy vypovídat o životní úrovni obyvatel dané země. (11)

Vážné ekologické problémy mají společného jmenovatele, a tím je ekonomický růst praktikovaný v prostředí, jehož zdroje jsou omezené. Růst je však možný pouze v případě, že nadále zůstanou nezaplaceny výdaje, které nám ze svého hradí příroda. Ekonomové a jejich teorie vycházejí z předpokladu, podle něhož je celkový dopad ekonomických aktivit člověka zanedbatelný vzhledem k regenerativním schopnostem přírody. Se stejnou teorií a zcela nepochopitelně ekonomové přistupují k neobnovitelným zdrojům, které se v dimenzi lidského času regenerovat nedokážou a mohou například cenu fosilních zdrojů kalkulovat jako náklady na těžbu. Pokud by chtěli s těmito zdroji hospodařit a chovat se zodpovědně, museli by k těmto nákladům připočítat ztráty, které vyplynou příštím generacím z toho, že spotřebované zdroje zamořují prostředí. Jen díky poměrně nízké ceně fosilních zdrojů si vyspělé země mohou ještě nějakou dobu dovolit zadarmo zamořovat planetu i těm, kteří čerpají neobnovitelné ubývající zdroje minimálně. (11)

Obecně je trhu prisuzováno, že by sám měl korigovat problém vzácných či ubývajících zdrojů a dát podnět k jejich substituci. Nedostatek zdrojů však není jediným ekologickým problémem. Tím je omezená schopnost naší přírody absorbovat zplodiny a odpad vytvořený ekonomickým růstem, který nadále předpokládá stálý nárůst toku materiálu ekonomickým systémem a tím i nárůst doprovodných zplodin. Dnes je již jisté, že trh sám není schopen rozdělit zdroje mezi dnešní a příští generace. Kdo nejvíc zaplatí, toho jsou zdroje. Stejně jako není schopen korigovat množství výroby v závislosti na schopnosti přírody absorbovat znečištění výrobou vytvořené. Dokáže uspokojit pouze poptávku toho, kdo nejvíc zaplatí, a je založen na předpokladu, že věci vyrobené jsou cennější než příroda. (11)

Hospodářská činnost může být provozována díky pomoci, nebo na úkor absolutně nadřazeného hostitelského systému, který je pro ekonomiku dlouhodobým a jediným dodavatelem všech polotovarů potřebných k výrobě včetně nově narozených, vychovatelných, ekonomicky aktivních lidí. (32)

Ekonomický růst vyjadřovaný v penězích pomocí HDP by dával smysl, pokud bychom mohli v přírodě čerpat zdroje, vyrábět z nich užitečné věci a ty pak již nepotřebné vracet do přírody jako odpad, který by se rozložil opět na použitelné zdroje. Množství peněz by tak zhruba odpovídalo množství práce. Ale pokud musíme nějakou část výrobního a spotřebního odpadu recyklovat na znovu použitelné zdroje, hospodářský růst vyjádřený v penězích se úměrně zvýší. Skutečný reálný růst se však sníží, zpomalí nebo nastane pokles. Tento jev není zatím tolik patrný, za prvé proto, že je technická spotřební kultura poměrně mladá, a že část abiotického odpadu je ukládána na odlehlých místech nebo vyvážena do méně rozvinutých zemí. Za druhé proto, že vyspělé země mohou prozatím vykořisťovat země méně rozvinuté měnovým kurzem a dovozem surovin. Problém s recyklací odpadu a s tím spojené náklady jsou tak přesouvány na další generace. Pokud konečně oceníme přírodu a začneme jí platit, uzavřeme s ní smlouvu o prodeji, recyklaci a službách jako se zvláštním „podnikatelským subjektem“, nebude nynější ekonomická teorie schopna hospodářský růst vykázat. (32)

Pro kritickou veřejnost by bylo úlevou, kdyby konečně vyhlásila, že vědomě neusiluje o růst a expanzi, protože ví, že fyzický růst všech kultur po vzoru dnešní techniky všech vyspělých zemí by brzy zničil obyvatelnost Země. (32)

1.6 Politické režimy pustošení planety schvalují

V 21. století můžeme státy rozdělit podle jejich politického zřízení na vlády totalitní, autokratické, demokratické a teokratické. Všechny tyto vlády svorně tvrdí, že slouží zájmům svých obyvatel a právě proto musí brát ohled na jejich mínění. Výjimkou jsou pouze teokratické státy, dnes v podstatě muslimské země. Systém demokratických států zdůrazňuje zachování základních lidských práv a svobod, autokratické a totalitní státy tvrdí sice totéž, ale snaží se uspokojovat alespoň zájmy materiální. Pokud by totiž neuspokojili žádnou lidskou potřebu, hrozil by i vládám totalitních systémů kolaps. Na vůli občanů jsou nejvíce závislé demokratické systémy. V těchto zemích jsou nároky obyvatel v materiální oblasti nejvyšší. Právě díky základním svobodám, především svobodě podnikání, se jejich hospodářství rozvíjela nejrychleji. Životní úroveň obyvatel Spojených států a evropských zemí se zvýšila na úroveň takovou, že i relativně chudí obyvatelé těchto zemí žijí, ve srovnání s obyvateli zemí chudých, v přepychu. (31)

Systém, který zaručuje lidem blahobyť, se občanské svobody bát nemusí. Občan, který by své svobody využíval takovým způsobem, jenž by mohl jeho blahobyť ohrozit, by se choval nerozumně. Na stejném principu fungují systémy, které blahobyť skutečně poskytují, ale i systémy, které ho do budoucna pouze slibují. (11, s.46) Až poté, co občan zjistí, že zůstalo pouze u slibů, obrátí se proti systému, a to se také stalo v socialistických zemích bývalého východního bloku. Na slibovaný blahobyť se fronty prodloužily a lidé ztratili naději, že na ně vůbec někdy přijde řada. Vyměnili je za „pravdu a lásku“, které po poměrně krátké době začali říkat „prosperita“. (11)

A právě prosperita je heslo ekonomů i politiků bez ohledu na to, jakou stranu zastupují. Toto zaklínadlo je skloňováno ve všech médiích, dívá se na nás ze stupidních reklam, které ještě včera byly stupidními reklamami na vyspělý socialismus. Nenažde se však nikdo, kdo by náležitě objasnil, co slovo prosperita pro lidstvo ve skutečnosti znamená. Údaje o odvrácené straně prosperity se již nevešly do projevů politiků, do vysílacích časů reklamami zahlcených médií. Nikdo se ve skutečnosti nesnaží objasnit, co bude muset lidstvo zaplatit za účet zvaný prosperita a jaké jsou jeho šance přežít důsledky blahobytu. (11) Na planetě, která v podstatě patří ekonomům a politikům,

zatím vymřelo podle zprávy zvané Living Planet Report Světového fondu pro ochranu přírody (WWF) mezi lety 1970 až 2010 52 % obratlovců. (5) Oproti tomu lidí přibývá asi okolo osmdesáti milionů ročně. (10)

Socialismus a kapitalismus se z ekologického hlediska od sebe liší pouze tím, jakým způsobem zamořují planetu. Socialismus se soustředil na drancování vlastního území, kdežto kapitalismus dává přednost drancování území cizích. (11)

Rostoucí konzum vyhovuje jak výrobcům, kteří z něj mají velké zisky, tak politickým režimům spoléhajícím se na loajalitu občanů za slibovaný nebo dosažený blahobyt. A tak vyhovuje rostoucí blahobyt všem kromě přírody, která si však ponechala právo veta v podobě skleníkového efektu se všemi jeho důsledky. (11)

Revoluce v plundrování zdrojů naší planety ve prospěch ekonomik dominujících států započala v druhé polovině 19. stol., kdy byl vynalezen parní stroj a jeho využití v námořní a železniční dopravě umožnilo provádět transport surovin ze vzdálených oblastí. V souvislosti s tím přestali být masově vyvražďováni domorodci a byli soustřeďováni do koncentračních táborů jako laciná pracovní síla. V této taktice se vyznamenali skuteční vynálezci pracovních táborů Angličané zejména v Indii. (11)

Až do první světové války se všechny průmyslové země snaží vytvořit monopol na dodávání zboží a na dovoz surovin do vlastních zemí. Pod vlivem narůstajících ekologických problémů se velké národní ekonomiky rozhodnou změnit taktiku. Ponechávají méně vyspělým zemím jejich díl přírodního bohatství a umístí na jejich území některé fáze výroby, především ty toxické. Tato taktika má minimálně dvě výhody. Za prvé: ušetří náklady za odškodnění poškození zdraví zaměstnanců, které vzniká při zpracování surovin. Dobře vědí, že v méně vyspělých zemích jsou brány životy a zdraví čistě tržně, jsou laciné. Za druhé: tím, že lokalizují výrobu do, ze svého pohledu, vzdálených zemí, minimalizují dopady zpracování surovin ve své zemi a na své vlastní obyvatelstvo. (11)

Národní státy jsou už příliš dlouhou dobu navyklé, z principu legitimace své moci, před svými voliči prosazovat své vlastní národní zájmy na úkor zájmů jiných států. Tento instinkt působící kontraproduktivně nevymizel ani dnes a působí stále stejnou silou. Tytéž národní zájmy již mnohokrát v historii posloužily ke zdůvodnění

drancování přírody ve válkách mezi státy. Národní zájmy a s nimi posedlost národních ekonomik po neustálém růstu představují ve svých důsledcích velké nebezpečí pro přežití lidstva jako celku, pokud budou jednotlivé státy (především ty vyspělé) nadále upřednostňovat vlastní zájmy před zájmem globálním. (11)

Národní státy vznikaly v době, kdy viditelné ekologické problémy ještě neexistovaly, dodnes však nedokázaly vpravit ekologickou citlivost do mechanismů svého fungování. Zkušení demokratičtí politici velmi dobře vědí, že o omezení občanů či krizi se nesmí příliš mluvit, neboť by nebyli znovu zvoleni. Jde přece jen o zachování moci a vlivu, což jim zajišťuje postavení ve společnosti a dost velký podíl na všeobecném blahobytu. (11)

1.7 Spotřební či konzumní společnost

Spotřební společností je společnost, jejíž hlavní hodnotou je spotřeba různých statků a řídí se podle ní většina jejích členů. Do pozadí jsou odsouvány tradiční hodnoty jako pravda, láska, čest, poctivost, víra, dobro apod. V souvislosti se spotřební společností se začalo hovořit o konzumní společnosti či konzumerismu. (9)

1.7.1 Historie konzumní společnosti

První etapa rozvoje konzumní společnosti začíná okolo roku 1800 a končí po druhé světové válce. Rozvoj byl umožněn hlavně díky technickým vynálezům a rozvoji infrastruktury. Díky rychlosti a spolehlivosti dopravy bylo možné přepravovat pravidelně velké množství surovin potřebné k výrobě, tím sladit jednotlivé fáze výrobního procesu a vyrábět rychleji. Také díky rozvoji strojního průmyslu rostla produktivita práce a objem vyrobených produktů. Vyrábět čím dál větší množství výrobků v kratším čase mělo vliv na nižší cenu výrobků a jejich dostupnost. Důležité jsou společenské a kulturní změny. Masová výroba umožnila dostupnost ohromného množství levných výrobků na trhu, ale současně s tím začínají vznikat rozdíly mezi majetnějšími a méně majetnými lidmi. Moderní zboží pro většinu lidí zůstává stále nedostupné pro nedostatek finančních prostředků. (11)

Výrobky začínají nosit jméno výrobce – značku a to umožnilo výrobcům lepší návratnost investic. Výrobce pak musel nějakým způsobem přesvědčit zákazníky o koupi právě jeho výrobku, a tak se ke slovu přihlásil marketing se svou reklamou. Asi v polovině 19. století vznikají obchodní domy a odstartují tak éru masové distribuce zboží na jednom místě velkému počtu zákazníků. (17)

Druhá vývojová etapa konzumní společnosti se odehrávala po druhé světové válce mezi lety 1950 až do období kolem roku 1980. Hlavním cílem výroby je naplňování

hesel standardizace, opakovatelnost, specializace, zvýšení objemu produkce. Díky dalšímu vývoji techniky, hlavně z válečných let, je umožněno vyrábět ještě rychleji, efektivněji a hlavně, ještě levněji. Stále se zvyšující produktivita práce zvyšuje kupní sílu většiny obyvatel a masově vyráběné výrobky jsou dostupné prakticky všem vrstvám společnosti věřící v neustálé zvyšování své životní úrovně. Objevem druhé etapy se stalo řízené zastarávání výrobků v podobě systematického načasování krátké životnosti výrobku a časté obměňování modelů a módních trendů. Vznikají samoobsluhy, hyper a supermarkety, a s nimi nejrůznější lákadla v podobě slev. Nový kapitalismus proměňuje společnost, její hierarchii, hodnoty, mravy, vztahy k věcem i k sobě samému. Aby se lidé měli lépe, potřebují peníze, proto musí více vyrábět, zvyšující se výroba si vynucuje vyšší prodeje a vyšší prodeje si vyžadují více nakupování. Více nakupovat znamená více konzumovat. Principem nové konzumní společnosti se stává pohodlí, lepší život, hédonismus a volný čas. Lidé začínají žít přítomností. Přecházejí od plánovaného a odsouvaného uspokojení potřeb k uspokojení okamžitému. Synonymem štěstí se stává pohodlí a moderní vybavení domácností, které má zajistit snadný každodenní život. Vzniká společnost masové spotřeby oslavující hmotné pohodlí, stále zvyšování životní úrovně a hospodářský růst jsou modlou vyspělých ekonomik. (17)

Kolem roku 1980 vstupujeme do třetí etapy konzumní společnosti, která trvá dodnes. Již na svém začátku se sice setkává s kritikou, ale v tak malém měřítku, že jí prakticky nic nestojí v cestě, aby se rozvinula do podoby dnešní hyper-konzumní společnosti. Dochází k významnému převratu, kdy trh přestává být řízen nabídkou a začíná být ovládán poptávkou. (11)

Mnohé z potřeb, které lidé bez ohledu na aktuální stupeň devastace přírody považují za vlastní potřeby, jsou vlastně potřebami trhu, respektive potřebami jednotlivých firem na trhu soupeřících. (11, s.34)

Na trhu jsou neúspěšnější výrobci, kteří uspokojují potřeby, jež sami budí. Vytvářet větší a větší počet uměle neuspokojených zákazníků je úkolem marketingu se svojí největší zbraní – profesionální a mnohdy agresivní reklamou. (17)

Reklama ovlivňuje sociální život člověka ve všech dalších fázích jeho života již od dětství, kdy se jedinec začleňuje do společnosti a osvojuje si základní sociální role. (15)

Jedinec v průběhu života svou identitu stále mění, vytváří a proces vytváření identity pomocí reklamy má počátek již v raném dětství. Potkává reklamu na každém kroku na ulici, v autobuse, na zdech, na vstupenkách všech možných společenských akcí a v prostorách, kde se konají. Reklamní odborníci zneužívají společenské akce k účelům propagace a v davu jsou využity pocity sociální identity, člověk se nechává strhnout davem. Davových emocí, které dnes využívá reklama, bylo využíváno k politické propagandě. (21)

Díky reklamě se značně rozšířila potřeba na dluh a stala se jedním z typických znaků dnešní konzumní společnosti. Zákazník tak může nakupovat a odložit zaplacení, nikoli svou většinou uměle vyvolanou potřebu a následnou spotřebu. (9)

Se zajímavou kritikou reklamy přichází Václav Cílek v knize *Tři hlasy*. Říká, že *na rozdíl od reklamy se komunismu nešlo moc vyhnout, ale šlo mu duševně vzdorovat. Reklama je jiný druh ideologie. Tu vytvářejí jedni z nejlepších kreativců vyzbrojených vědeckými postupy a výzkumy veřejného mínění. Pokud budeme v budoucnosti posuzovat vliv reklamy na životní směřování lidí „Hlavně nakupujte!“, můžeme zjistit, že nadměrná spotřeba urychlující krizi zničila víc životů a osudů než nacismus nebo komunismus. Reklama je druhem zhoubné ideologie, která se promyšleným a nelítostným způsobem soustřeďuje na manipulaci s masami.* (31, s.145) Autor vychází z rozhovoru jeho známého s Avramem Noamem Chomskym, americkým kognitivním vědcem, emeritním profesorem lingvistiky, společenským kritikem a logikem židovského původu, známým svým kritickým vztahem ke globalizaci, válečným konfliktům a zahraniční politice. (2) V rozhovoru řekl: *„Tak vy jste z bývalého Československa? To jste dopadli docela dobře, protože jste měli jenom komunismus. To my jsme měli reklamu!“* (31, s.145)

Konzum přinesl lidem novou „volnočasovou“ aktivitu ve formě nakupování. S rozvojem konzumní kultury se rozšiřují tzv. „konzumní nemoci“ v podobě neustálého nutkání nakupovat, stresu, závislosti na alkoholu, sexu a jídle. (18)

Většina problémů, které lidstvo musí řešit, vznikla poměrně nedávno. Podle Erazima Koháka jde o tři zásadní. Prvním problémem je současná konzumní společnost, která je přesvědčená o tom, že míra spotřeby se rovná míře blaženosti a štěstí. Druhým

problémem je, že počet lidí na zemi velmi vzrostl a třetím problémem je, že člověk za pomoci a vědy získal nad přírodou obrovskou moc. (14)

1.8 Kulturní zralost je naděje

V případě, že bychom chtěli proces celé evoluce od jednobuněčných organismů až po dnešní moderní savce vměstnat do dvaceti čtyř hodin, objevil by se moderní člověk asi pět vteřin před půlnocí a knihtisk necelou desetinu vteřiny před koncem dne. V případě, že vynecháme vše ostatní a spokojíme se pouze s vývojem moderního člověka, dvacet čtyři hodin by odpovídalo zhruba sto tisíc let. V takovém případě se první zemědělci objevují kolem půl desáté večer, první písmo se začíná používat v půl jedenácté, knihtisk je vynalezen osm minut před půlnocí, Amerika je objevena o pár vteřin později, telefon před jeden a půl minutou, televize a letecká doprava existují pouhých třicet sekund a na internet raději zapomeňme. (4)

Obrazně řečeno za pouhých pár vteřin a v druhém případě za necelé tři hodiny jsme dokázali spořádat velkou část živé i neživé přírody, narušit přirozené přírodní ekosystémy, ozónovou vrstvu, zamořit ovzduší a oceány a ohřát planetu v podobě skleníkového efektu. (3)

T. H. Eriksen přirovnává nebo spíše diagnostikuje dnešní konzumní společnosti bohatých zemí, a tedy společností s největší odpovědností za ekologické problémy jako „syndrom velkého vlka“. Lačný, chamtivý vlk má životní sen chytit a sníst tři vypasená prasátka a jednoho dne se mu to podaří. Když se prasátka chystá sníst, položí mu jedno z prasátek otázku, co bude dělat zítra, až je sní. Vlk si uvědomil, co proboha bude zítra a další dny dělat, když jeho celý smysl existence je založen na snu polapení, uvaření a snědení tří prasátek. Uvědomil si, že kdyby nemohl prasátka lovit, neměl by důvod ráno vstávat z postele. Prasátka pustil a vzápětí litoval. My se nacházíme v momentě, kdy vlk prasátka včera večer snědl. Člověk ztrácí naději, když je extrémně chudý, ale to platí i v opačném případě. Máme vše a vše jsme prožili nejméně dvakrát, ale ani to nestačí a v dnešní době není o co usilovat. Ve skutečnosti nám nestačí nic, chodíme spát s plnými žaludky a za určitý čas to začneme považovat za samozřejmost a ani nás nenapadne, že bychom za to měli být vděční. (3)

Většina společností se v dnešní době v podstatě shodne na tom, že je nutné omezovat spotřebu, ovšem nikdo neví, jak to provést. Spoléhat se přitom na politiky působí směšně. Moc a sláva lidi šťastnými neudělá, ale zároveň tyto hodnoty vládnu světu. V současné době máme vše, ale je to také vše, co máme, a lépe už se nikdy mít nebudeme. Co nám tedy chybí, je naděje. (3)

Se zajímavým řešením přichází profesor J. Šmajš. Měli bychom konečně docenit kulturní význam zemědělství, které nás provází asi osm tisíc let, průběžně nás rozvíjelo a nedeformovalo. Zemědělství nezpůsobilo těžkosti jako vyčerpání fosilních paliv a surovin, zamořování země, digitální demenci či neplodnost mužů. Šlo o fyzickou i intelektuální práci, která člověka kultivovala, rozvíjela lidskou osobnost v souladu s přírodou a přinášela funkční blaho, únavu a sladký spánek. Návrat k práci s půdou a krajinou může vyřešit nezaměstnanost a chudobu, samozřejmě jen bez automatizace, která lidem práci bere. (1) Pokud chceme odvrátit ekologickou katastrofu, musíme přijmout duchovní biofilní paradigma a opatrně se vrátit k neolitickému hospodaření s půdou. V takovém zemědělství je možné zaměstnat většinu populace a zajistit jim chybějící zdravé potraviny bez chemie. (34)

Vzhledem k vyčerpání většiny zásob fosilních paliv se v budoucnu nevyhneme prudkému zdražení dopravy. To si vynutí zajišťovat obživu v oblastech lokálně. Ve skutečnosti by také toto vedlo k návratu velké části obyvatelstva do odvětví zemědělství. Dnešní průmyslové zemědělství by se změnilo na fyzicky namáhavé zahradničení a došlo by k prudkému poklesu produktivity práce, ale zároveň k likvidaci nezaměstnanosti. Nejspíš by vše vedlo k ukončení chemizace zemědělství. Zároveň by byl zkrácen řetěz mezi výrobou a konzumem, a to by směřovalo k úspoře fosilních paliv. (11)

Je povzbudivé, že na světě přibývá těch, kdo uznávají nutnost změny našeho směřování, našich hodnot. Hodně lidí je si vědomo ekologické hrozby, méně je ovšem těch, kdo jsou ochotni přijmout „filosofii sebeomezení“, bez které nebude přežití lidstva pravděpodobně možné. Se zajímavým řešením přichází Ivan Klíma v knize Jak přežít blahobyt a já jako žena s ním nemohu nesouhlasit. (13)

Řada vědců se shoduje, že společnosti, v níž dominují muži, předcházela tzv. partnerská společnost, ve které nikdo necítil potřebu ovládat druhého. Lidé uctívali bohyně Matky, které pro muže ztělesňovaly plodivou sílu přírody, dárkyně života a společnost se vyznačovala mírumilovností. Současná civilizace se však prosadila jako mužské dílo s hlavními rysy mužské povahy se svými klady i zápory – tvořivost, soutěživost, mocichtivost, agresivita, egocentrismus. V současnosti, kdy civilizace překračuje svůj zenit, záporné rysy typické pro společnost ovládanou muži a jejich ideály jsou stále více ohrožující. (13)

Naší nadějí může být stále rostoucí vliv a účast žen ve veřejném životě demokratických společností. Jako nositelky života je jejich vrozené předpoklady činí mnohem vnímavější a obezřetnější k tomu, co ohrožuje život jejich dětí. Úroveň vztahů, láska, sounáležitost, pomoc bližnímu, obětavost, trpělivost jsou pro ně stále ještě podstatnější než majetek, úspěch a moc. Od okamžiku, kdy se ženy mohou ve společnosti více prosazovat, posilují v civilizaci kladné rysy jejich povahy. Rozhodně lépe pochopily, co je v civilizaci nesprávné a v budoucnu budou ochotny přijmout fakt sebeomezení. (13)

Další naši naději vidí profesor Šmajš v biofilní výchově a vzdělání. Především potřebujeme vzdělání bez předsudků o lidské výjimečnosti, lidi, kteří rozumějí sobě i světu a vědí, že nesmí Zemi pustošit ostatním formám života. V současném vzdělávacím systému se bohužel počítá s přípravou lidí pro technické profese, služby a obsluhu kulturního systému. Společnostem zaměřeným na zisk nechce uvolňovat peníze na ekologické vzdělání lidí, které by ukázalo, jak vyřešit krizi. Potřebujeme obecný aspekt obecné vzdělanosti, ke kterému je kompetentní filosofie, který tradičně rozvíjela a dnes je neprávem opomíjena. Měla by vědět, kdy a jakým jazykem o ekologických problémech mluvit, jak je prezentovat laické i odborné veřejnosti včetně veřejnosti politologické, právní a mediální, a jak je rozšiřovat mezi studenty škol na různých úrovních. Jednou z cest jak vyřešit krizi je reformace celého vzdělání. (34)

Erich Fromm vyjadřuje zklamání nad konzumní společností tím, kde lidé prosazují životní styl usazený v materialistických hodnotách, starají se o to „mít“ a mnohem méně o to „být“. Domnívá se, že přežití lidského rodu závisí na radikální změně lidského

srdce, v níž dojde k drastickým ekonomickým a sociálním změnám. Lidé by se měli přestat honit za hromaděním svého majetku, starat se méně o to „mít“, ale obracet svůj zájem spíše k duchovním hodnotám, starat se o to více „být“. (6)

2. CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

2.1 Cíl práce:

Cíl 1: Zjistit, zda si jako příslušníci lidského druhu (společnosti) uvědomujeme své nároky a jsme ochotni je v zájmu zachování přijatelných životních podmínek omezit.

2.2 Výzkumné otázky:

Výzkumná otázka 1: Jsme jako lidstvo ochotni slevit ze svých nároků, nebo nás budoucnost dalších generací nezajímá?

3. Metodika

Pro zpracování bakalářské práce jsem zvolila kvantitativní metodu získávání sběru dat. Metodou sběru dat byl pro účely mého výzkumu vytvořený dotazník (viz příloha č. 1). Metoda dotazníkového šetření umožňuje snadné získání informací od velkého množství lidí v poměrně krátkém čase. Výsledky lze statisticky zpracovat a jsou vysoce reprezentativní i pro zbytek populace. Důležitým kritériem je ochota respondentů. (20)

Dotazník byl předán respondentům v tištěné podobě. Byl anonymní a obsahoval 20 otázek.

Vyplněné dotazníky jsem získala od respondentů Jihočeského kraje. Byly rozdány ve městech České Budějovice, Strakonice, Prachatice a Písek. Na spolupráci jsem se domluvila s vedoucími pracovníky dvou průmyslových podniků, s vedoucími některých úseků státní správy, vojenského útvaru a Hasičského záchranného sboru ČR. Tím byla pro výzkum zajištěna podmínka produktivního věku respondentů a větší městská aglomerace.

V hlavičce dotazníku jsem představila svou osobu a Zdravotně sociální fakultu JU v Českých Budějovicích. Informovala jsem respondenty o účelu tohoto dotazníku, o tom, že dotazník je součástí mé bakalářské práce, která se zabývá problematikou konfliktu civilizace a přírody. V závěru jsem vyjádřila svojí vděčnost za vyplnění dotazníku.

Výsledky dotazníkového šetření jsem v grafické podobě zpracovala pomocí programu Microsoft Office Excel 2007.

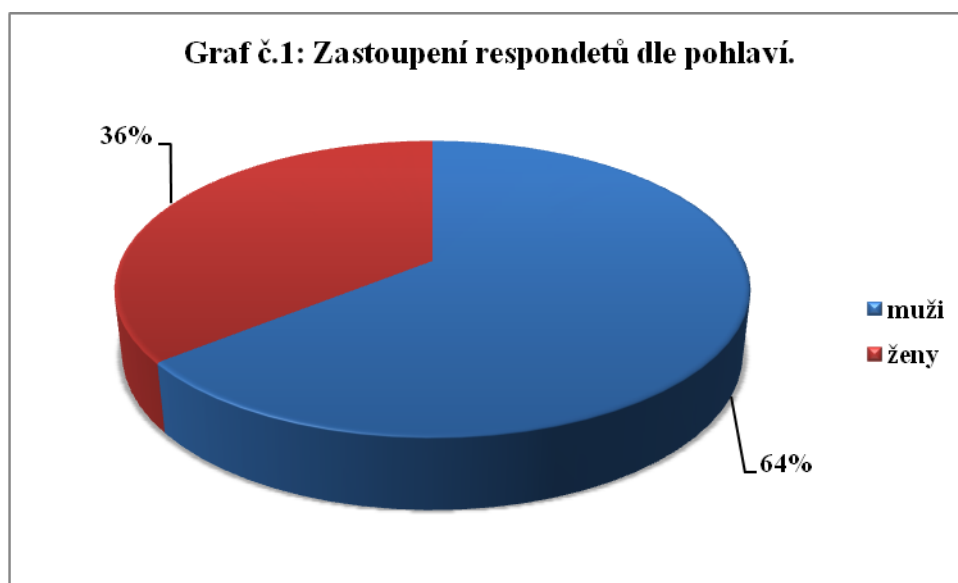
Charakteristika výběrového souboru

Základní výzkumný soubor tvořilo 250 respondentů z větší městské aglomerace v produktivním věku 15–65 let, ženy i muži v nestanoveném poměru. Výběr respondentů byl náhodný. Dotazník vyplnilo 162 respondentů.

4. Výsledky

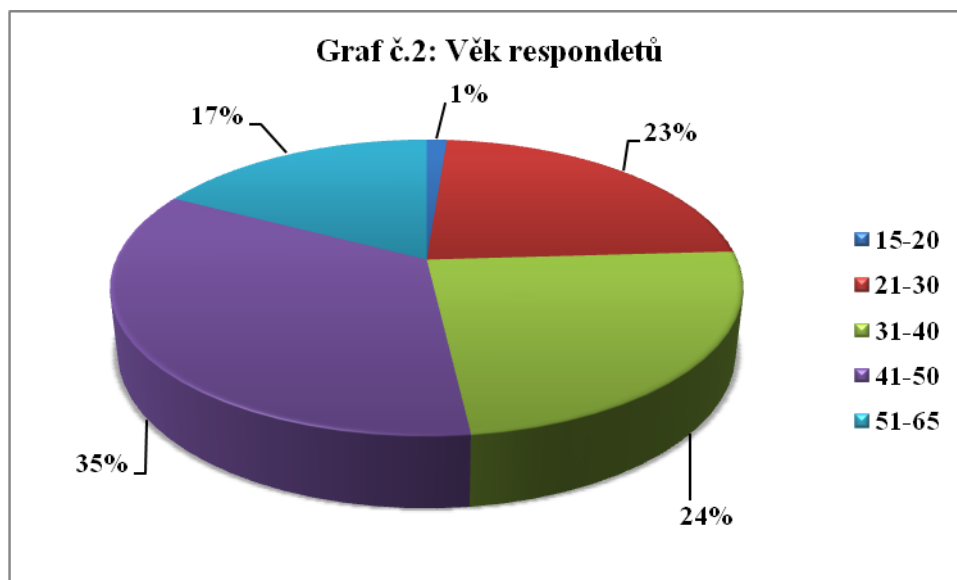
V této části bakalářské práce bych chtěla zveřejnit grafy, které vycházejí z vlastního výzkumu, tedy z vlastních zdrojů.

Graf č. 1 Vaše pohlaví?

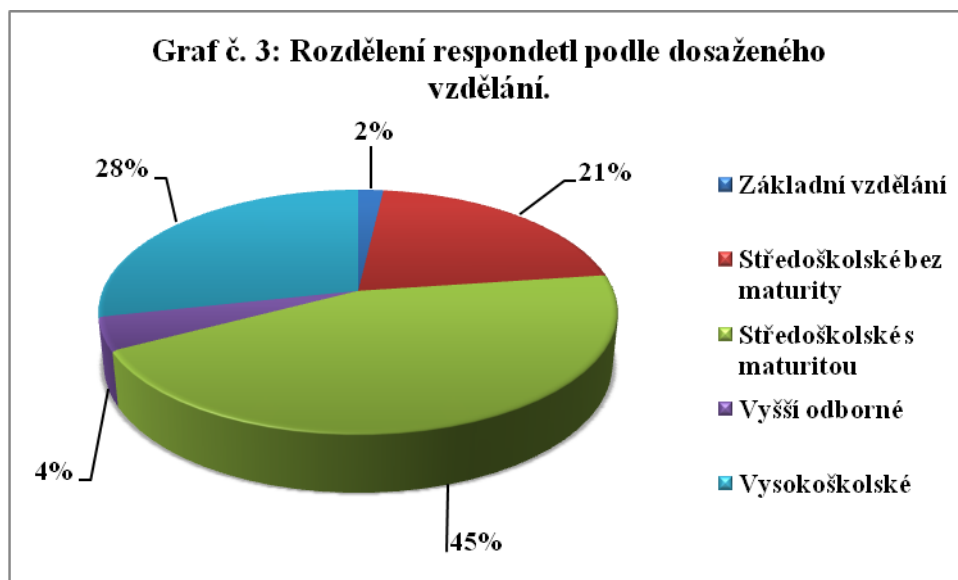
Graf č. 1 znázorňuje procentuální zastoupení mužů a žen ve výzkumu. Ženy tvořily 36 % odpovídající 58 respondentkám a muži 64 % odpovídající 104 respondentům. Celkový počet respondentů tedy byl 162 osob.

Graf č. 2 jaký je Váš věk?

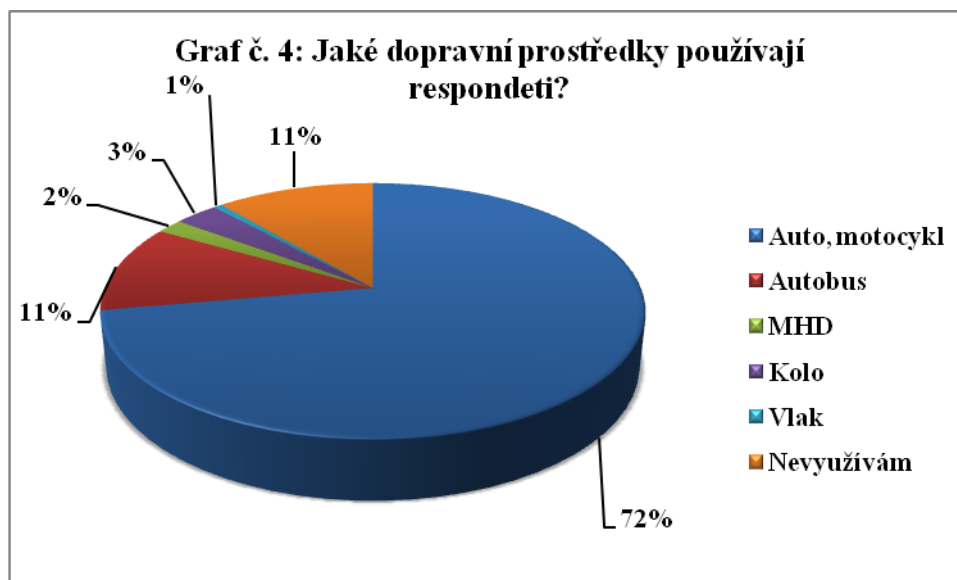
Graf č. 2 znázorňuje rozdělení dotazovaných osob do skupin podle věku. Věkové kategorie produktivního věku se pohybovali mezi 15–65 lety. Respondenti byli rozděleni do 5 skupin. První věková skupina 15–20 zahrnovala 2 (1 %) respondentů. Do druhé věkové skupiny, která se pohybovala v rozmezí 21–30 let patří 37 (23 %) respondentů. Třetí věková skupina 31–40 let obahuje 39 (24 %) respondentů. Čtvrtá věková skupina 41–50 let obsahuje 56 (35 %) respondentů a je svým počtem největší. Poslední tedy pátá věková skupina 51–65 let čítá 28 (17 %) respondentů.

Graf č. 3 Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

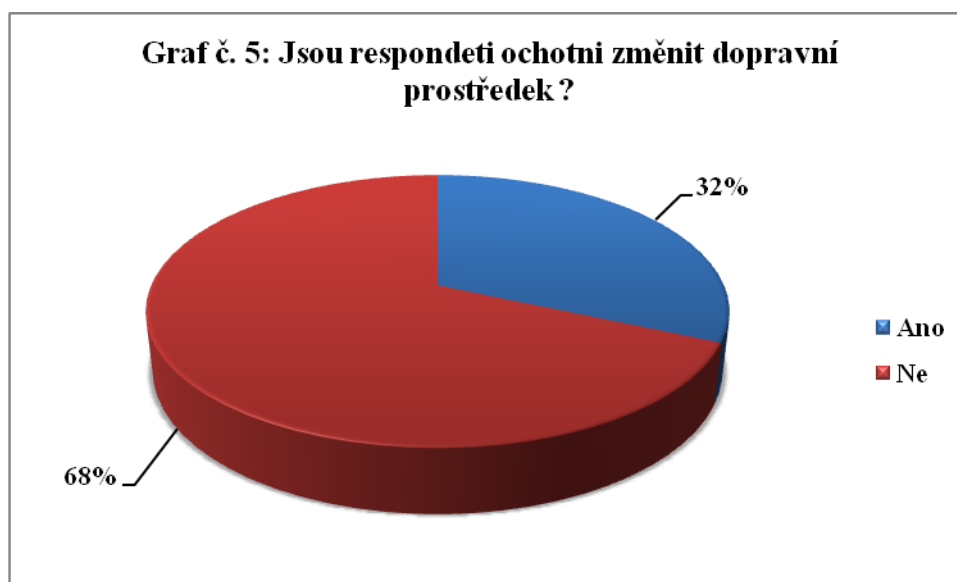
Graf č. 3 znázorňuje rozdělení respondentů do kategorií dle vzdělání. Respondeti byli rozděleni do pěti kategorií. Skupina respondentů se základním vzděláním obsahovala 3 (2 %) osoby. Dále 34 (21 %) respondentů uvedlo, že jejich nejvyšší dosažené vzdělání je středoškolské bez maturity, 71 (45 %) respondentů dosáhlo středoškolského vzdělání s maturitou, 7 (4 %) respondentů vyššího odborného vzdělání a skupina 46 (28 %) respondentů dosáhla vysokoškolského vzdělání.

Graf č. 4 Jaký dopravní prostředek využívá cestou do práce?

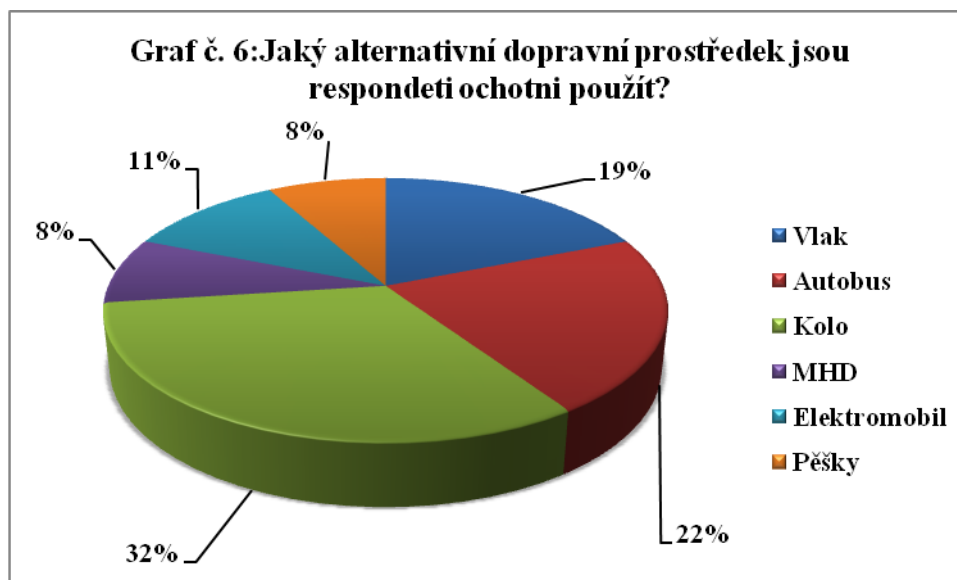
Graf č. 4 popisuje jaký dopravní prostředek respondenti používají na cestě do práce. Nejpočetnější skupinu tvořili respondenti, kteří dojíždí do práce autem. Z celkového počtu 162 používá auto či motocykl 117 (72 %) respondentů, autobus 18 (11 %), MHD 3 (2 %), kolo 5 (3 %), žádný dopravní prostředek nevyužívá 18 (11 %) respondentů, to znamená, že do zaměstnání docházejí pěšky. Nejméně početná skupina respondentů dojížděla vlakem. Pouze 1 (1 %) respondent dojíždí do zaměstnání vlakem.

Graf č. 5 V případě, že využíváte auto či motocykl, jste ochotni s vědomím, že méně zatížíte životní prostředí, v budoucnu změnit dopravní prostředek?

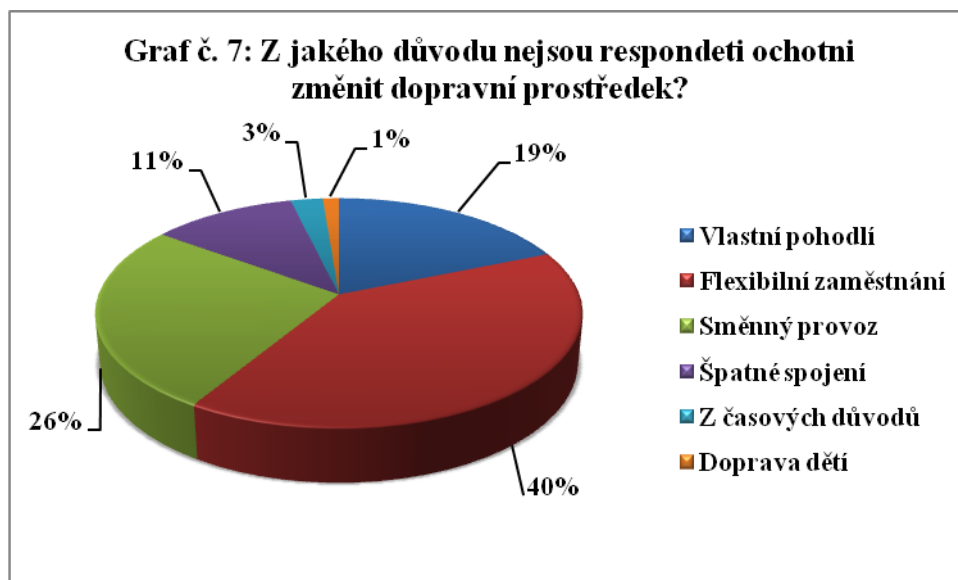
Graf č. 5 Z celkového počtu 117 respondentů dojíždějících do zaměstnání autem či na motocyklu je ochotno změnit s vědomím, že méně zatíží životní prostředí pouze 37 (32 %) respondentů. Zbývá většina tedy 80 (68 %) respondentů uvedla, že nejsou ochotni změnit dopravní prostředek. V grafu č. 7 uvádí respondenti důvod neochoty změnit dopravní prostředek.

Graf č. 6 Pokud ano, vyberte alternativní dopravní prostředek.

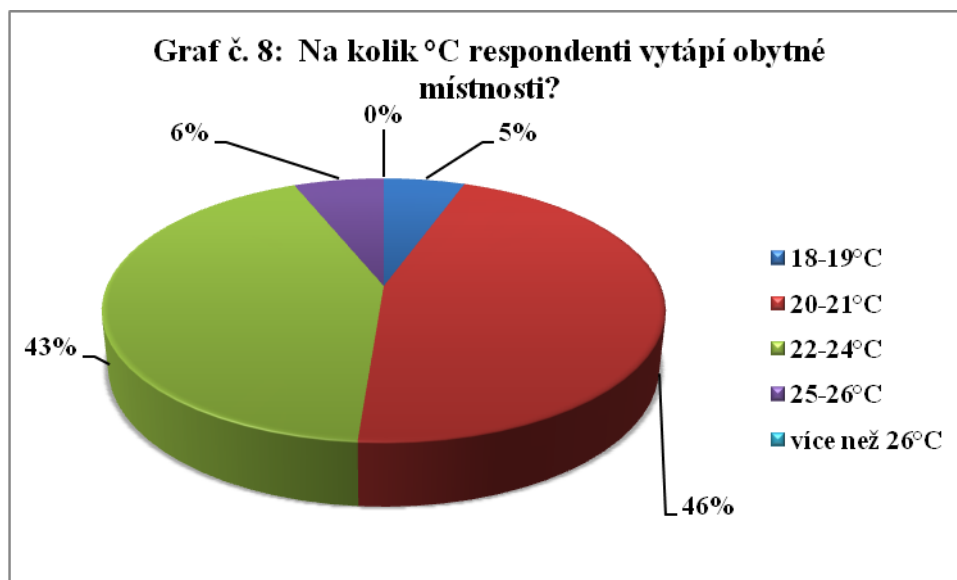
Graf č. 6 znázorňuje, jaký alternativní dopravní prostředek jsou ochotni respondenti, kteří odpověděli na předešlou otázku ANO, používat při cestě do zaměstnání. Z celkového počtu 37 respondentů je 7 (19 %) ochotno používat vlak, 8 (22 %) autobus, 12 (32 %) kolo, 2 (8 %) MHD. Dále měli respondenti možnost navrhnout alternativní prostředek. 4 (11 %) respondenti navrhli elektromobil a 3 (8 %) by do zaměstnání začali docházet pěšky.

Graf č. 7 Pokud ne, uveďte důvod.

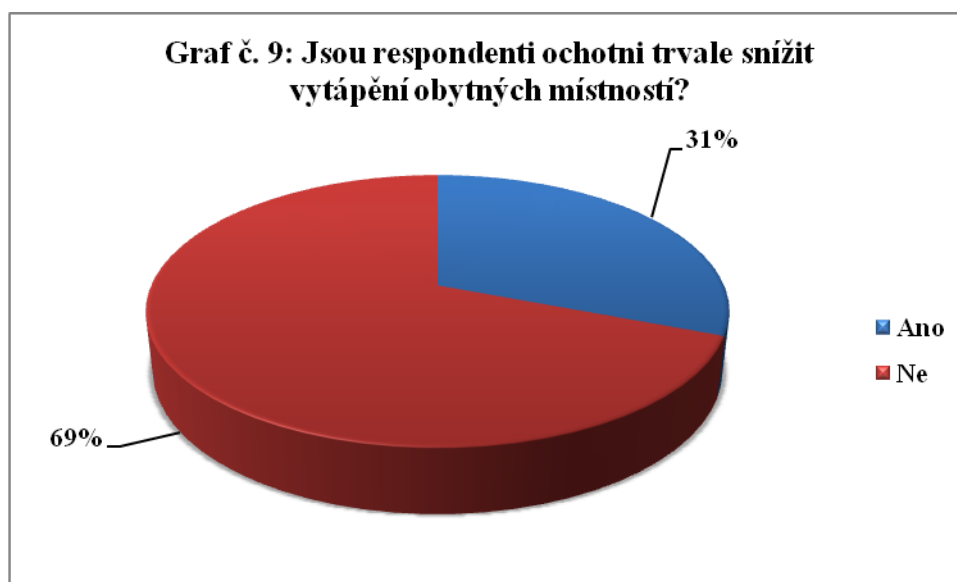
Graf č. 7 znázorňuje důvody neochoty respondentů měnit dopravní prostředek. Z celkového počtu 80 respondentů, kteří odpověděli, že nejsou ochotni změnit dopravní prostředek, uvedlo tyto důvody. 15 (19 %) respondentů nehodlá změnit dopravní prostředek z důvodu vlastního pohodlí, 32 (40 %) má flexibilní zaměstnání, 21 (26 %) pracuje na směnný provoz, 9 (11 %) má špatné spojení do práce, 2 (3 %) z časových důvodů a 1 (1 %) respondent vozí děti do školky

Graf č. 8 V topné sezóně vytápíte obytné místnosti na kolik °C?

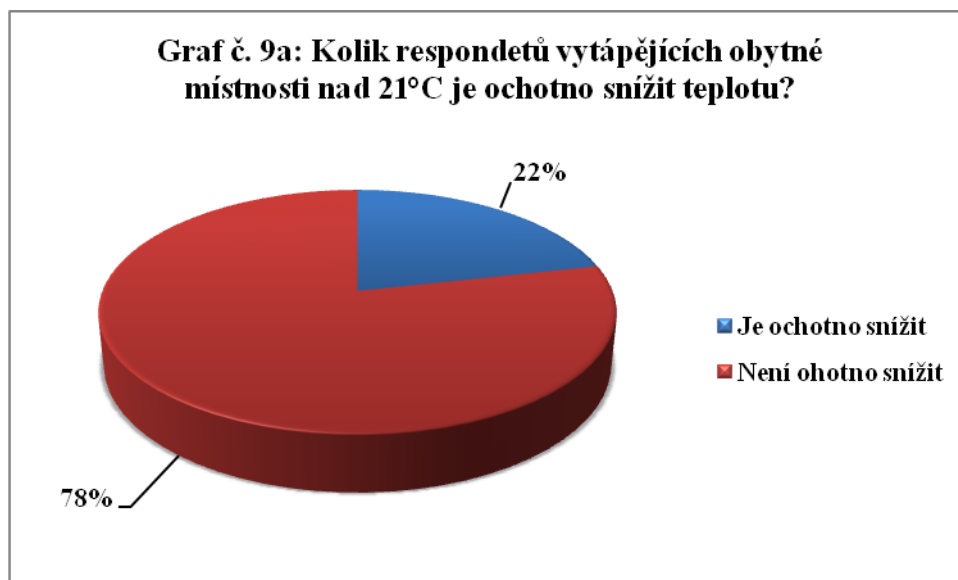
Graf č. 8 se týká vytápění obytných místností v topné sezóně. 9 (5 %) respondentů vytápí obytné místnosti na 18-19 °C, 74 (46 %) vytápí na 20–21 °C, 69 (43 %) vytápí na 22–24 °C, 10 (5 %) vytápí na 25–26 °C. Na více než 26 °C respondenti nevytápí.

Graf č. 9 Jste ochotni s vědomím, že méně zatížíte životní prostředí, snížit trvale vytápění obytných místností v topné sezóně?

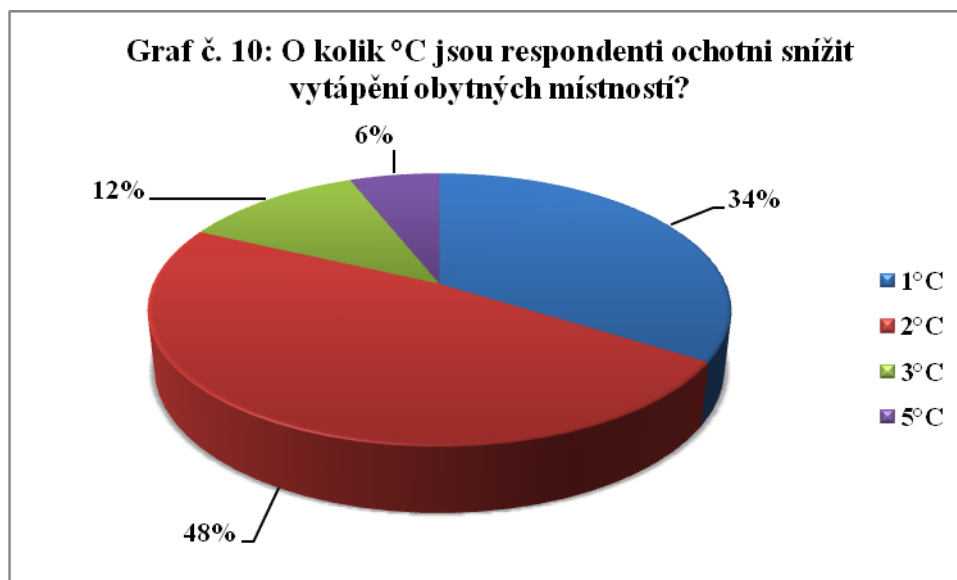
Graf č. 9 zobrazuje, zda jsou respondenti ochotni trvale snížit vytápění obytných místností v topné sezóně. 52 (31 %) respondentů je ochotno snížit teplotu v obytných místnostech. 110 (69 %) respondentů není ochotno trvale snížit teplotu v obytných místnostech.

Graf č. 9a Jste ochotni snížit teplotu na nebo pod 21 °C v obytných místnostech?

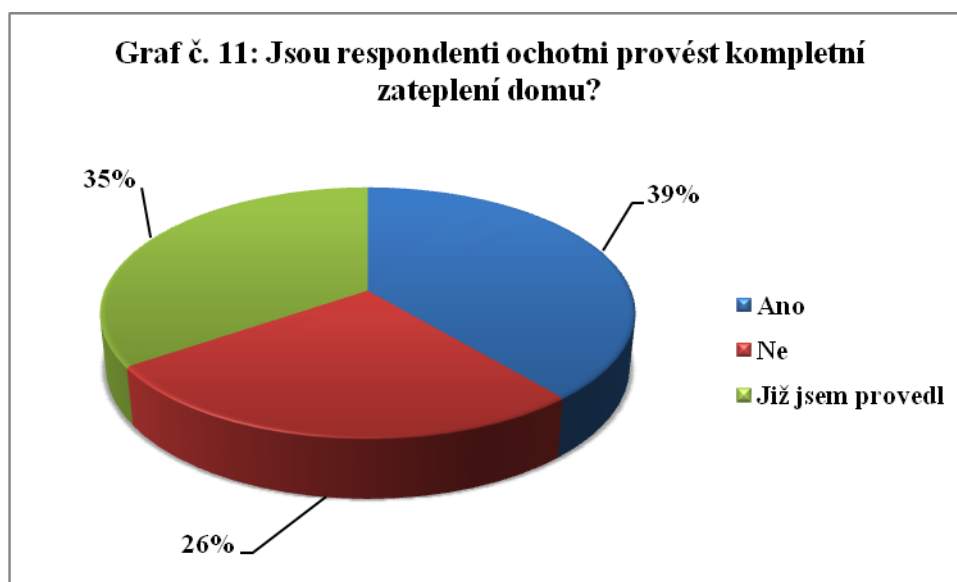
Graf č. 9a znázorňuje, kolik respondentů, kteří vytápějí obytné místnosti na více než 21 °C, je ochotno snížit teplotu. Z celkového počtu 79 je ochotno snížit teplotu 17 (22 %) a 62 (78 %) není ochotno snížit teplotu trvalého vytápění.

Graf č. 10 Pokud ano, o kolik stupňů?

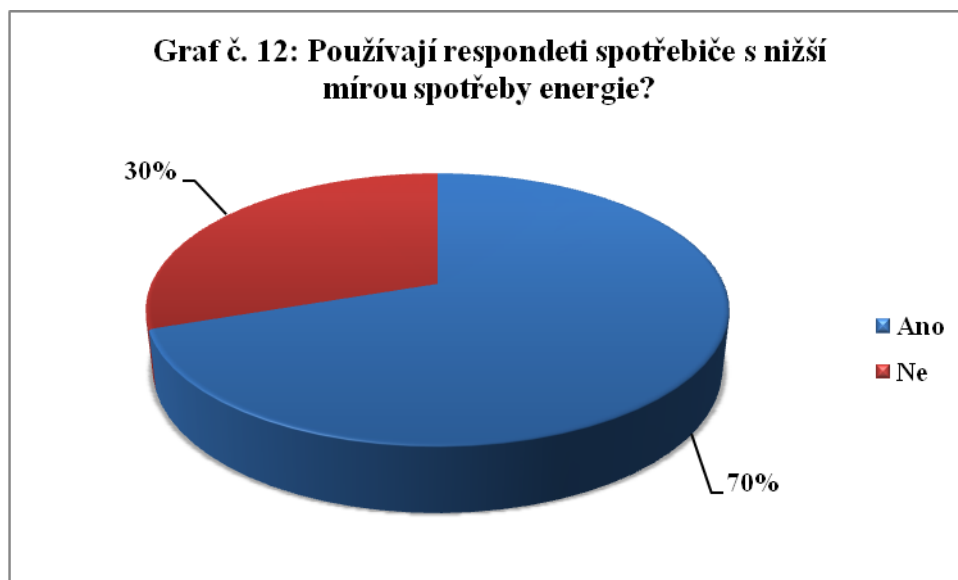
Graf č. 10 znázorňuje respondenty, kteří odpověděli v otázce č. 9, že jsou ochotni snížit trvalé vytápění. O 1 °C je ochotno snížit 17 (34 %) respondentů, o 2 °C je ochotno snížit 24 (48 %) respondentů, o 3 °C je ochotno snížit 6 (12 %) respondentů. 3 (6 %) respondenti jsou ochotni snížit vytápění o 5 °C.

Graf č. 11 Jste ochotni s vědomím, že méně zatížíte životní prostředí, provést kompletní zateplení domu?

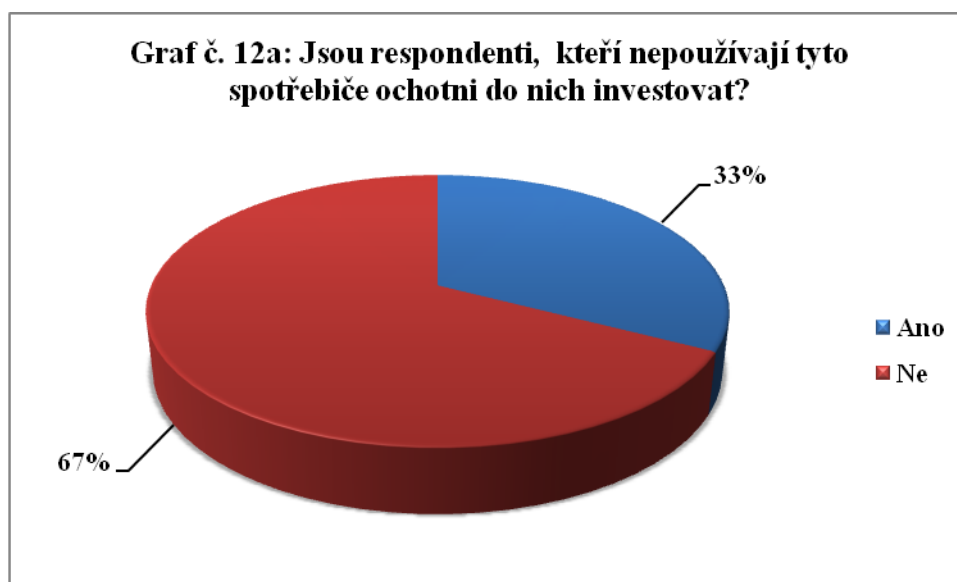
Graf č. 11 vypovídá o tom, že 63 (39 %) respondentů je ochotno kompletně zateplit dům, přičemž 43 (26 %) respondentů není ochotno provést kompletní zateplení domu a 56 (35 %) již provedlo kompletní zateplení domu.

Graf č. 12 Používáte doma spotřebiče s nižší mírou spotřeby energie?

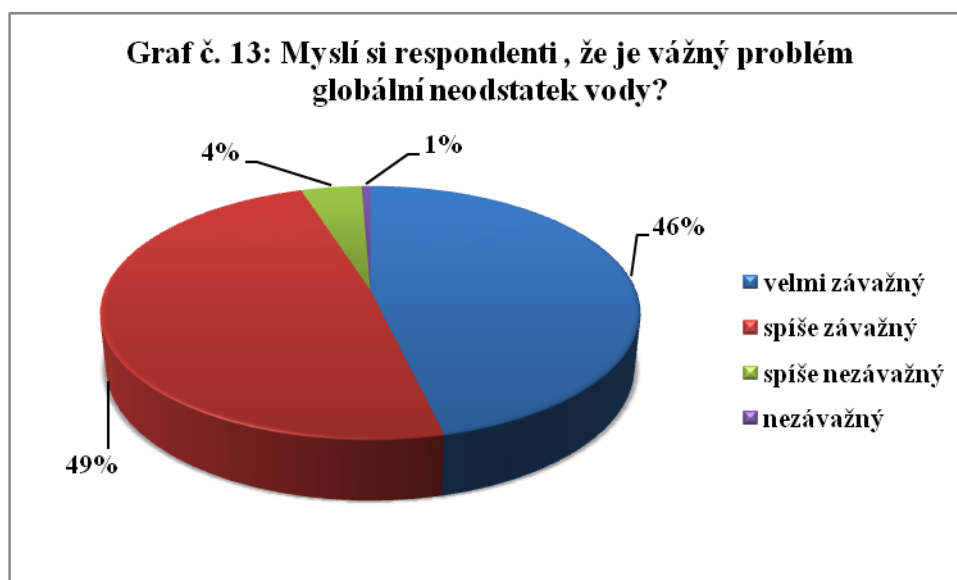
Graf č. 12 zobrazuje, zda respondenti využívají spotřebiče s nižší spotřebou energie. Tyto spotřebiče používá 113 (70 %) respondentů, 49 (30 %) tyto spotřebiče nepoužívá.

Graf č. 12a Pokud ne, jste ochotni s vědomím, že méně zatížíte životní prostředí, investovat do spotřebičů s nižší mírou spotřeby energie.

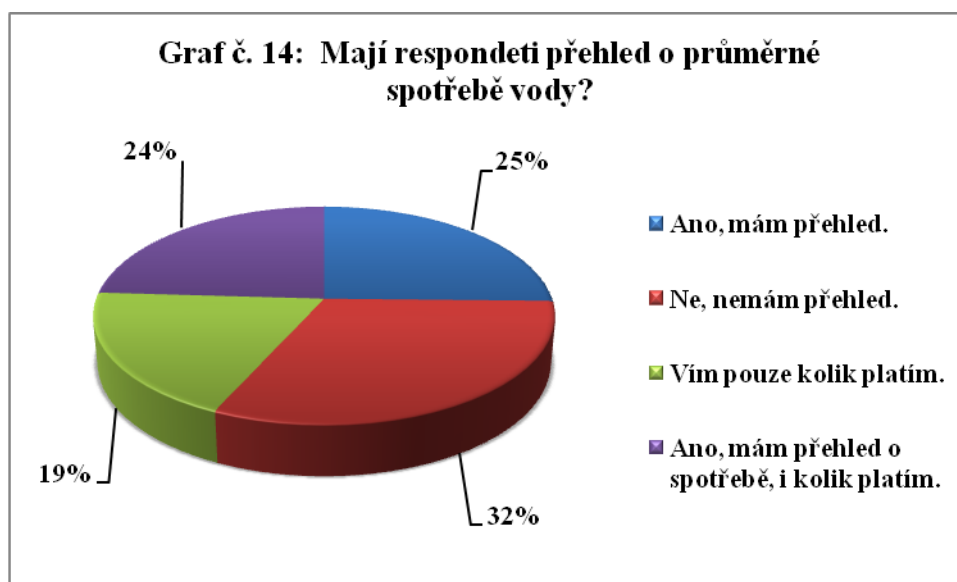
Graf č. 12a vypovídá o tom, zda jsou respondenti, kteří odpověděli, že nepoužívají tyto spotřebiče ochotni, do nich investovat. Z celkového počtu 46 respondentů je 16 (33 %) ochotno investovat, 33 (67 %) respondentů není ochotno investovat do těchto spotřebičů.

Graf č. 13 Stále více se mluví o globálním nedostatku vody. Myslíte si, že jde o vážný problém?

Graf č. 13 znázorňuje, zda si respondenti myslí, že globální nedostatek vody je vážný problém: 75 (46 %) respondentů odpovědělo, že jde o velmi vážný problém, 79 (49 %) respondentů si myslí, že jde o spíše vážný problém, 7 (4 %) respondentů uvedlo, že jde o spíše nezávažný problém a 1 (1 %) respondent uvedl, že jde o nezávažný problém.

Graf č. 14 Máte přehled o průměrné spotřebě vody Vaší domácnosti, tedy o tom, kolik vody spotřebujete v krychlových metrech čtvrtletně?

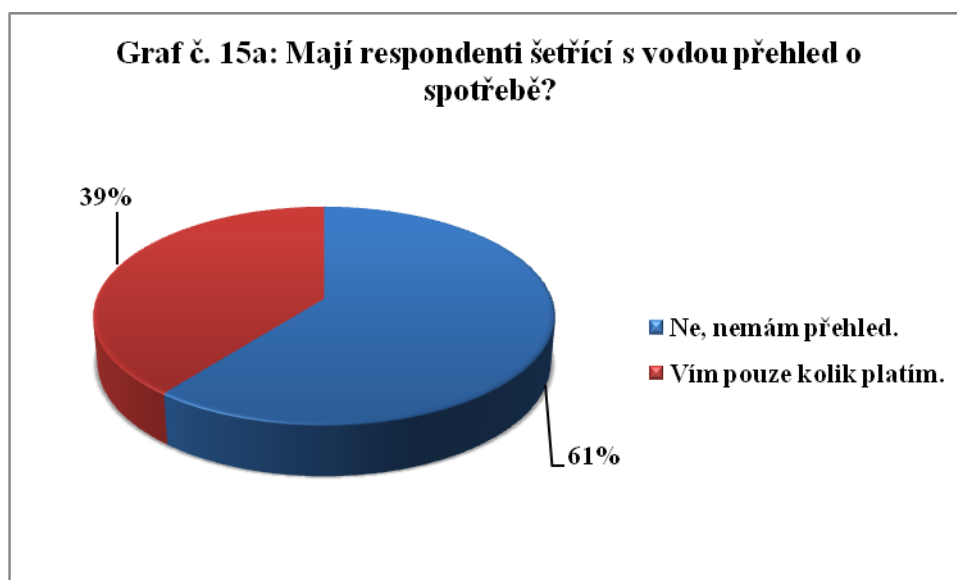
Graf č. 14 znázorňuje, jaký mají respondenti přehled o průměrné spotřebě vody. 41 (25 %) respondentů má přehled o čtvrtletní spotřebě, 51 (32 %) nemá přehled, 31 (19 %) ví pouze kolik za vodu čtvrtletně platí a 39 (24 %) má přehled o spotřebě a ví, kolik čtvrtletně platí.

Graf č. 15 Snažíte se šetřit vodou?

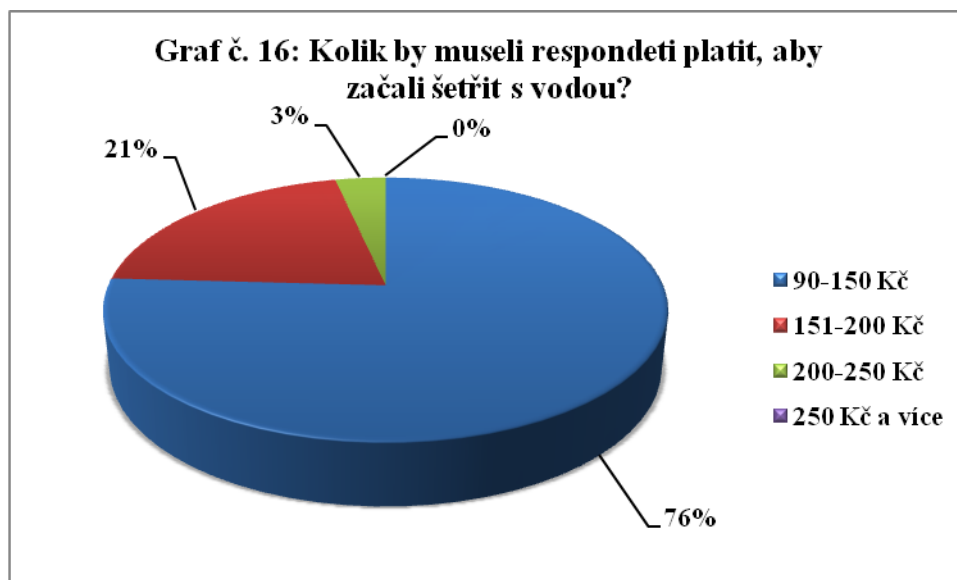
Graf č. 15 uvádí, zda se snaží respondenti šetřit s vodou. 133 (82 %) respondentů odpovědělo ano. 29 (18 %) respondentů odpovědělo ne.

Graf č. 15a Respondenti, kteří odpověděli, že šetří vodou, přesto nemají přehled o spotřebě vody ve své domácnosti.

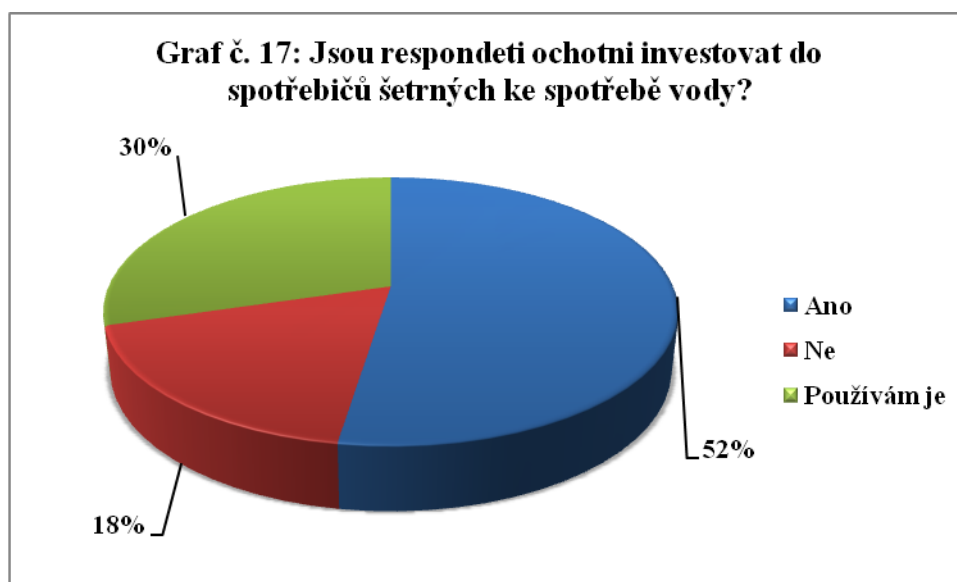
Graf č. 15a zobrazuje část respondentů v celkovém počtu 61, kteří na předchozí otázku, zda šetří vodu odpověděli ano. V důsledku se však ukazuje, že buď nemají přehled o tom, kolik průměrně spotřebují 37 (61 %), nebo vědí pouze, kolik platí 24 (39 %).

Graf č. 16 Pokud ne, průměrná cena vody je 81 Kč za metr krychlový. Kolik byste byli ochotni platit za vodu, než byste s ní začali šetřit?

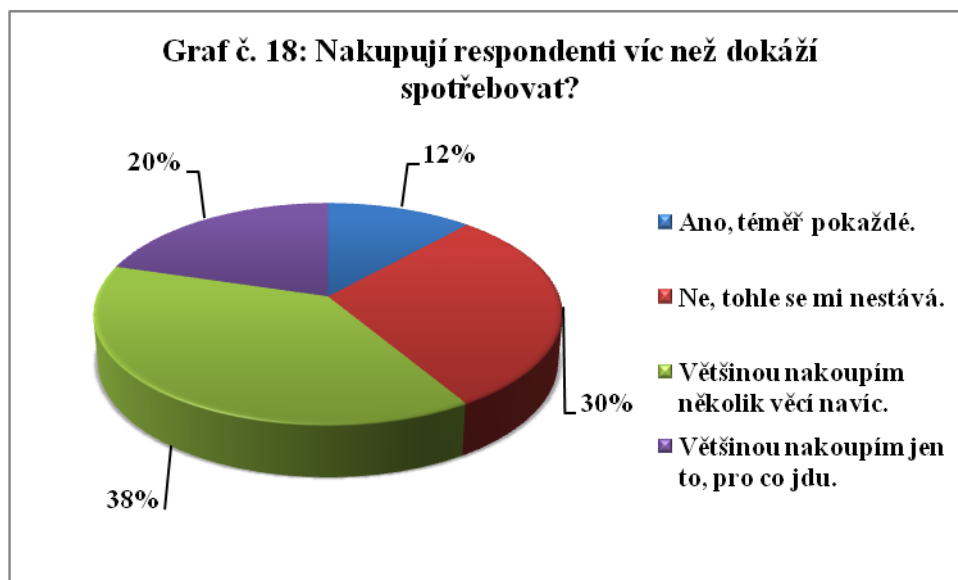
Graf č. 16 Z celkového počtu 29 respondentů, kteří odpověděli na předchozí otázku č. 15 nebylo ochotno za vodu platit, aby začali šetřit ve 22 (76 %) případech 90–150 Kč, 6 (21 %) 151–200 Kč a v jednom případě 200–250 Kč.

Graf č. 17 Jste ochotni s vědomím, že méně zatížíte životní prostředí, investovat do nákupu spotřebičů šetrných ke spotřebě vody?

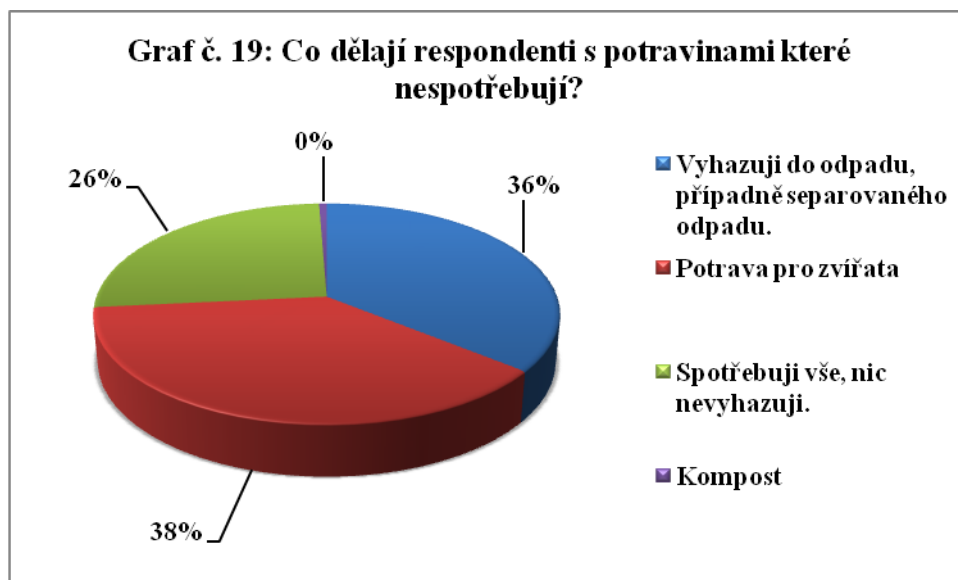
Graf č. 17 Do spotřebičů šetrných ke spotřebě vody je ochotno investovat 85 (52 %) respondentů, 29 (18 %) uvedlo, že není ochotno investovat, a 48 (30 %) uvedlo, že takové spotřebiče již používá.

Graf č. 18 Nakupíte obvykle více, než dokážete spotřebovat?

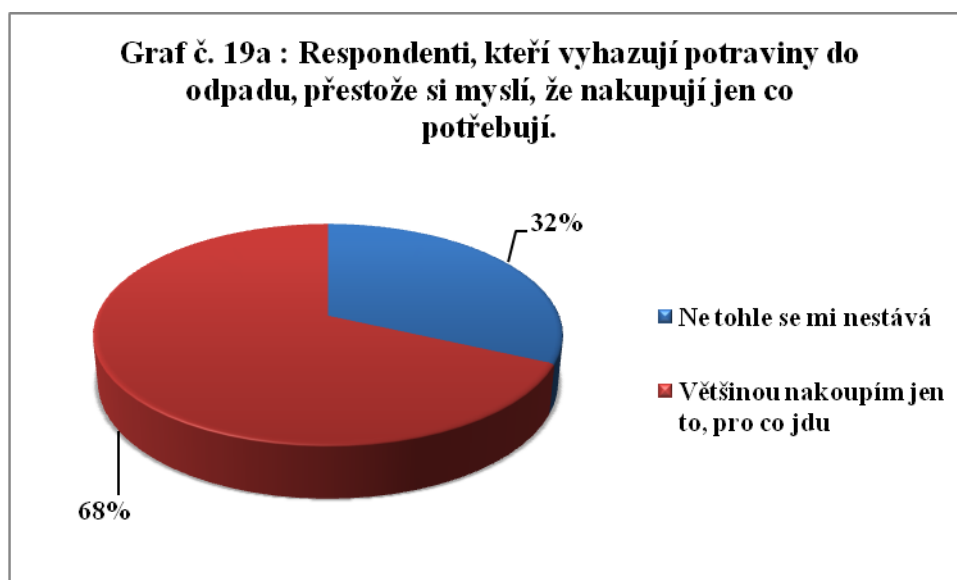
Graf č. 18 zobrazuje informace o tom, zda respondenti nakupují víc, než dokáží spotřebovat. Ano, téměř pokaždé odpovědělo 19 (12 %) respondentů, 48 (30 %) ne, tohle se mi nestává, 62 (38 %) většinou nakoupím několik věcí navíc a 33 (20 %) většinou nakoupím jen to, pro co jdu.

Graf č. 19 Co děláte s potravinami, které nespotřebujete?

Graf č 19 znázorňuje, co dělají respondenti s potravinami, které nespotřebují. 58 (36 %) respondentů odpovědělo: vyhazují do odpadu, případně separovaného odpadu, 61 (38 %) používá nespotřebované potraviny jako potravu pro zvířata, 42 (26 %) spotřebují vše, nic nevyhazují a jeden respondent uvedl kompost.

Graf č 19a Respondenti, kteří nakupují jen to co spotřebují a přesto vyhazují potraviny.

Graf č. 19a vychází z 22 respondentů, kteří uvádějí, že se jim nestává, že by nakupovali více, než potřebují, nebo nakupují jen to, pro co jdou, a přesto odpověděli, že vyhazují potraviny do odpadu, případně separovaného odpadu. 7 (32 %) odpovědělo, ne tohle se mi nestává, nebo nakupují jen to, pro co jdou 15 (68 %).

Graf č. 20 Jste ochotni s vědomím, že méně zatížíte životní prostředí, více přemýšlet o tom, co nakupujete, případně nakupovat dle seznamu a pouze to, co spotřebujete, bez zbytečností, více se zaměřit na to, jak využít nadbytečné potraviny ve Vaší domácnosti (staré pečivo strouhanka, přebytečné potraviny mohou spotřebovat domácí zvířata Vaše nebo sousedova apod.)?

Graf č. 20 vypovídá o tom, zda jsou respondenti ochotni přemýšlet o tom, co nakupují, aby zbytečně nezatěžovali životní prostředí. 130 (80 %) respondentů je ochotno začít přemýšlet o tom, co nakupují, a 32 (20 %) respondentů není ochotno přemýšlet o tom, co nakupují.

5. Diskuse

V bakalářské práci jsem si stanovila dva cíle. Zprvé zmapovat nejpálčivější aspekty konfliktu kultury a životního prostředí, analyzovat jejich kořeny a zjistit, nakolik podléháme lákadlům konzumního životního stylu, nebo zda si uvědomujeme, že spotřeba statků nejrůznějšího typu (hmotných, kulturních apod.) by měla být přiměřená.

A za druhé zjistit, zda si jako příslušníci lidského druhu (společnosti) uvědomujeme své nároky a jsme ochotni je v zájmu zachování přijatelných životních podmínek omezit. Pro účely mé práce byl zvolen kvantitativní výzkum, který probíhal formou dotazníkového šetření. Dotazník byl v tištěné formě. Skládal z dvaceti otázek a byl rozdělen do 5 částí. Celkem se výzkumu účastnilo 162 respondentů. Diskuse vychází z vlastních výsledků.

První část dotazníku – sociální struktura

Z celkového počtu 162 respondentů mají větší zastoupení muži 64 % odpovídající počtu 104 a 36 % žen odpovídající počtu 58 (Graf č. 1).

Výzkumný soubor tvoří lidé v produktivním věku. Věkové kategorie se proto pohybovaly mezi 15–65 lety. Dále byli respondenti rozděleni do pěti věkových kategorií. Nejpočetnější skupinu tvoří 56 respondentů ve věku 41–50 let odpovídající 35 %. Druhou nejpočetnější skupinou je 39 respondentů ve věku 31–40 let odpovídající 24 %. Třetí skupinu s počtem 37 tvoří respondenti ve věku 21–30 let odpovídající 23 %. Čtvrtou věkovou skupinu tvoří 28 respondentů ve věku 51–65 let odpovídající 17 %. Poslední pátá a zároveň nejmenší věková skupina 15–20 let je zastoupena 2 respondenty odpovídající 1 % (Graf č. 2).

Dále měli respondenti uvést své nejvyšší dosažené vzdělání. Skupina respondentů se základním vzděláním obsahovala 3 (2 %) osoby, 34 (21 %) respondentů uvedlo, že jejich nejvyšší dosažené vzdělání je středoškolské bez maturity, 71 (45 %) respondentů dosáhlo středoškolského vzdělání s maturitou, 7 (4 %) respondentů vyššího odborného vzdělání a skupina 46 (28 %) respondentů dosáhlo vysokoškolského vzdělání (Graf č.3).

Druhá část dotazníku - doprava

V této části dotazníku se dotazují respondenti, jakým způsobem se dopravují do zaměstnání, a pokud používají auto či motocykl, zda jsou ochotni, s vědomím, že méně zatíží životní prostředí, změnit dopravní prostředek. Z celkového počtu 162 respondentů nejpočetnější skupinu tvoří respondenti, kteří dojíždí do práce autem či na motocyklu v počtu 117 (72 %), autobus používá 18 (11 %), žádný dopravní prostředek nevyužívá, tedy do zaměstnání chodí pěšky 18 (11 %), kolo 5 (3 %), MHD 3 (2 %). Nejmenší skupinu tvořila možnost dojíždět vlakem. Myslím si, že respondenti tuto formu dopravy moc nevyužívají, protože převážná většina pochází z větší městské aglomerace. Pouze jeden (1 %) respondent dojíždí do zaměstnání vlakem (Graf č.4).

V otázce č. 5 jsem se dotazovala respondentů, kteří využívají při cestě do práce auto či motocykl, zda jsou ochotni, s vědomím, že méně zatíží životní prostředí, v budoucnu změnit dopravní prostředek. Z celkového počtu 117 respondentů je ochotno změnit dopravní pouze 37 (32 %) (Graf č. 5). Těchto respondentů jsem se dále dotázala, jaký alternativní dopravní prostředek by využívali. Jako alternativu jsou ochotni využít na cestě do zaměstnání v 7 (19 %) případech vlak, 8 (22 %) autobus, 12 (32 %) kolo, 2 (8 %) MHD. Dále měli respondenti možnost navrhnout alternativní prostředek: 4 (11 %) respondenti navrhli elektromobil a 3 (8 %) by do zaměstnání začali docházet pěšky (Graf č. 6).

Ze 117 respondentů, kteří využívají auto či motocykl, není ochotno s vědomím, že méně zatíží životní prostředí, 80 (68 %) respondentů změnit dopravní prostředek. Na důvody jejich neochoty jsem se dotázala v otázce č. 7. Důvodem neochoty změnit dopravní prostředek je: 32 (40 %) respondentů má flexibilní zaměstnání, 21 (26 %) pracuje na směnný provoz, v 15 (19 %) případech vlastního pohodlí 9 (11 %) má špatné spojení do práce, 2 (3 %) z časových důvodů. Jedna respondentka uvedla, že v týdnu vozí děti do školky a po práci si je vyzvedává, proto je pro ní cesta autem naprosto nezbytná.

Z grafu vyplývá, že důvodem proč respondenti nechtějí změnit dopravní prostředek není u většiny respondentů pouze neochota. 62 (78 %) z 80 respondentů uvádí jako důvod směnný provoz a flexibilní zaměstnání nebo nemají spoj. Z toho

vyplývá, že se spíše přizpůsobují požadavkům a nárokům zaměstnavatelů, ve flexibilním zaměstnání, směnném provozu a někteří mají problém se spojením. Pokud by v tomto případě měli ze svých nároků slevit zaměstnanci, museli by ze svých nároků slevit především zaměstnavatelé na své zaměstnance (flexibilita a směnný provoz dnes vyžadované v téměř každém zaměstnání). To ovšem není pravděpodobné a je v přímé souvislosti s tím, že podniky, podnikatelé, nadnárodní společnosti musí ve vysoce konkurenčním prostředí vydělávat, a proto musí co nejvíce vyrábět. Vyrábět a prodávat již zmiňované levné výrobky s jejich řízeným zastaráváním. Velkou roli zde samozřejmě hraje zaměstnanost a hospodářský růst.

Třetí část dotazníku – spotřeba energií

V sérii otázek ohledně vytápění obytných místostí se 9 (5 %) respondentů vyjádřilo, že vytápí na 18–19 °C, 74 (46 %) vytápí na ideálních 20–21 °C, 69 (43 %) vytápí na 22–24 °C, 10 (5 %) vytápí na 25–26 °C. Na více než 26 °C respondenti nevytápějí (Graf č. 8).

Na otázku, zda jsou respondenti ochotni trvale snížit teplotu, odpovědělo 52 (31 %) respondentů, že ano, avšak 110 (69 %) respondentů není ochotno trvale snížit teplotu v obytných místnostech (Graf č. 9).

V následující otázce byli respondenti, kteří jsou ochotni tuto teplotu snížit, dotázáni o kolik stupňů. O 1 °C je ochotno snížit 17 (34 %) respondentů, o 2 °C je ochotno snížit 24 (48 %) respondentů, o 3 °C je ochotno snížit 6 (12 %) respondentů. 3 (6%) respondenti jsou ochotni snížit teplotu vytápění o 5 °C . Jejich ochotu trvale snížit teplotu vytápění znázorňuje (Graf č. 10).

Zajímavější pohled nabízí graf č. 9a vypovídající o respondentech, kteří trvale vytápějí obytné místnosti na více než 21 °C a je zde předpoklad, že mohou snižovat teplotu na ideálních 21 °C nebo i méně. Graf č. 9a nám ukazuje, o kolik stupňů je skupina o celkovém počtu 79 osob ochotna snížit teplotu vytápění. Z celkového počtu 79, je ochotno snížit teplotu 17 (22 %), ale 62 (78 %) není ochotno snížit teplotu v obytných místnostech.

Z výsledku vyplývá, že na energie náročnější část respondentů 62 (78 %) není ochotna slevit ze svých vyšších nároků na vytápění a to samo o sobě má souvislost s konzumním způsobem života.

Na otázku, zda jsou respondenti ochotni, s vědomím, že méně zatíží životní prostředí, provést kompletní zateplení domu, bytu odpovídali takto: 63 (39 %) respondentů je ochotno kompletně zateplit dům. 43 (26 %) respondentů není ochotno provést kompletní zateplení domu a 56 (35 %) již provedlo kompletní zateplení domu. V případě, že bytové prostory nejsou dostatečně zabezpečeny proti úniku tepla, dochází k velkému plýtvání energiemi. Z odpovědí na tuto otázku vylývá, že si většina 74 % respondentů uvědomuje tento fakt a zateplení domu v 35 % již provedli a v 39 % jsou ochotni takovou rekonstrukci provést (Graf č. 11).

Dále jsem se respondentů dotázala, zda využívají spotřebiče s nižší mírou spotřeby energie. 113 (70 %) respondentů používá tyto spotřebiče, ale 49 (30 %) nepoužívá tyto spotřebiče (Graf č. 12).

Graf č. 12a zobrazuje respondenty, kteří odpověděli, že nepoužívají tyto spotřebiče. Na otázku, zda jsou ochotni, s vědomím, že méně zatíží životní prostředí, do nich v budoucnu investovat. Z celkového počtu 46 respondentů je 16 (33 %) ochotni investovat. 33 (67 %) respondentů není ochotno investovat do těchto spotřebičů.

Potěšující je, že 113 (70 %) respondentů z celkového zkoumaného souboru tyto spotřebiče již používá a dalších 16 (10 %) z celkového zkoumaného souboru je ochotno si je do budoucna pořídit. Z výsledků dále vyplývá, že náročnější část respondentů 67 % z těch, kteří nepoužívají spotřebiče šetrné k spotřebě energií není ochotna do těchto spotřebičů investovat.

Část čtvrtá – spotřeba vody

Na otázku, zda si respondenti myslí, že globální nedostatek vody je vážný problém, odpovídali takto: 79 (49 %) respondentů si myslí, že jde o spíše vážný problém, 75 (46 %) respondentů odpovědělo, že jde o velmi vážný problém, 7 (4 %) respondentů uvedlo, že jde o spíše nevážný problém a jeden (1 %) respondent uvedl, že jde o nezávažný problém (Graf č. 13).

V otázce č. 14 jsem se zeptala, zda mají respondenti přehled o průměrné čtvrtletní spotřebě vody ve své domácnosti. 51 (32 %) respondentů o tom nemá přehled, 41 (25 %) respondentů má přehled, 39 (24 %) má přehled o spotřebě a ví kolik platí, 31 (19 %) ví pouze, kolik za vodu čtvrtletně platí (Graf č. 14)

Graf č. 15 uvádí, jak odpověděli respondenti na otázku, zda se snaží šetřit vodou. 133 (82 %) respondentů odpovědělo ano, 29 (18 %) respondentů odpovědělo ne.

Graf 15a nám nabízí opět zajímavý pohled. Zobrazuje respondenty, kteří odpověděli na otázku č. 15, zda se snaží šetřit vodou, „ano“. Zároveň však odpověděli v předchozí otázce č. 14, že nemají přehled o čtvrtletní spotřebě vody anebo pouze vědí, kolik za vodu platí. Šlo o skupinu 61 respondentů z počtu 133. Z toho 37 (61 %), kteří nemají přehled o tom kolik průměrně vody spotřebují, a 24 (39 %), jež pouze vědí, kolik za vodu platí.

U 61 respondentů, kteří v otázce č. 15 uvedli, že se snaží šetřit vodou, a přesto na otázku č. 14 odpověděli, že nemají přehled o čtvrtletní spotřebě, lze předpokládat, že nemohou být šetrní ke spotřebě vody, o které nemají přehled. Pouze se domnívají, že šetří.

Pokud sečteme skupinu 61 respondentů, která nemá přehled o spotřebě a skupinu 29 respondentů, která uvádí že nešetří vodu, dostaneme celkový počet 90. Jde o 90 (56 %) respondentů z celkového výzkumného souboru 162 respondentů, kteří vodou nešetří. A to i přesto, že v otázce č. 13 (kde jsem se dotazovala, za jak závažný problém považují globální nedostatek vody) 95 % respondentů odpovědělo, že globální nedostatek vody považují za závažný nebo spíše závažný problém. V tomto případě se ukazuje sobecký přístup. Většina respondentů považuje nedostatek vody sice za vážný problém, ale vzhledem k tomu, že se jich přímo nedotýká o spotřebu se nezajímají.

Graf č. 16 znázorňuje, kolik by respondenti z celkového počtu 29 osob, kteří odpověděli na předchozí otázku č. 15, zda se snaží šetřit vodou: „ne“, byli za vodu ochotni platit, než by s ní začali šetřit. Ve 22 (76 %) případech by byli ochotni platit 90–150 Kč, 6 (21 %) 151–200 Kč a v jednom případě 200–250 Kč. Respondenti, kteří uvedli, že vodou nešetří, jsou ochotni přistoupit v 76 % na vyšší cenu vody, než aby s ní

začali šetřit, ovšem pouze v částce do 40 Kč. V případě zvýšení částky řádově o sto korun, nejsou respondenti ochotni na tuto částku přistoupit.

V otázce č. 17 se dotazují na ochotu respondentů investovat do spotřebičů šetrných ke spotřebě vody. 85 (52 %) respondentů je ochotno investovat do šetrných spotřebičů vody, 29 (18 %) uvedlo, že není ochotno investovat a 48 (30 %), že je již používá (Graf č.17). Ze 114 respondentů, kteří nepoužívají spotřebiče šetrné ke spotřebě vody, je ochotno 85 (75 %) ochotno do těchto spotřebičů investovat.

Část pátá – nakupování, spotřeba potravin

V otázce č. 17 jsem se zeptala, zda respondenti nakupují víc, než dokáží spotřebovat. Nejpočetnější skupina 62 (38 %) respondentů odpověděla, že většinou nakoupí několik věcí navíc, 48 (30 %) ne, tohle se mi nestává, 33 (20 %) většinou nakoupím jen to, pro co jdu a 19 (12 %) odpovědělo ano, téměř pokaždé. V tomto případě se respondenti rozdělují na dvě skupiny z 50 % téměř po každé nebo většinou nakoupí potraviny navíc a z 50 % nakupují jen to, pro co jdou, nebo se jim nestává, že by nakoupili něco navíc (Graf č. 17).

Dále měli respondenti odpovědět na otázku, co dělají s potravinami, které nespotřebují: 61 (38 %) je využije jako potravu pro zvířata, 58 (36 %) respondentů odpovědělo: vyhazují do odpadu, případně separovaného odpadu, 42 (26 %) spotřebují vše, nic nevyhazují a jeden respondent uvedl kompost (Graf č. 18). I přesto, že 50 % respondentů v předchozí otázce odpovědělo, že nakupují, jen to, co spotřebují, 119 (74 %) nakoupené potraviny vyhazuje do odpadu anebo je používají jako potravu pro zvířata. To dokazuje, že 74 % dotázaných nakupuje více, než nespotřebuje. Příznivé je, že část respondentů 38 % nespotřebované potraviny použije alespoň jako potravu pro zvířata a 26 % nevyhazuje nic.

Graf 19a znázorňuje skupinu 22 respondentů, kteří na otázku č. 18 odpověděli, že nenakupují více, než spotřebují, nebo jen to, pro co jdou. Přesto však v následující otázce odpověděli, že vyhazují potraviny do odpadu, případně separovaného odpadu.

V otázce č. 20 jsem se dotázala, zda jsou respondenti ochotni, s vědomím, že méně zatíží životní prostředí, více přemýšlet o tom, co nakupují, případně nakupovat jen to, co spotřebují. 130 (80 %) respondentů je ochotno začít přemýšlet o tom, co nakupují, a

více se zaměřit, jak využít nespotřebované potraviny. 32 (20 %) respondentů není ochotno přemýšlet o tom, co nakupují. Většina respondentů vyjadřuje ochotu více se zamýšlet nad tím, co nakupují a jak šetrně naložit s potravinami.

6. Závěr

Tím, že člověk jako druh vzniká až v pozdně třetihorních ekosystémech, již ve vysoce druhově rozmanité biosféře, mohl vytvářet kulturní uspořádanost pouze za cenu destrukce a zatlačování přirozených struktur a ekosystémů. Člověk jako biologický druh se ocitá tvář v tvář prvnímu existenčnímu ohrožení, protože kultura již téměř zničila přirozenou uspořádanost pozdně třetihorních systémů, které byl biologický předek dnešního člověka přizpůsoben psychicky i somaticky. Člověk se od ostatních živočichů odlišil, tím vytvořil kulturu jako uměle fungující systém.

Po mnoho let jsme s přírodou sváděli boj a kulturu ve všech ohledech nadhodnocovali. Po mnoho let byla kultura vnímána jako jedinečný a vznešený výtvar člověka, avšak poměrně nedávno vyšlo najevo, že evoluce kulturní přírodu nevratně poškozuje. Poškozuje přirozený systém, jenž člověka stvořil, jehož součástí je a tím ohrožuje jeho vlastní existenci.

Souhlasím se stanoviskem J. Šmajse, že systém přírody kultura zničit nemůže. Kulturní evoluce nevratně poškozuje přírodu, mění její formy a struktury, sama sobě poškozuje prostředí, ve kterém jsou lidé schopni reprodukce. Příroda se před touto expanzí chrání a jediným způsobem obrany přírody je snaha se umělých pozemských systémů zbavit, včetně člověka. V ohrožení se tak paradoxně ocitá systém kultury, mladší a na přírodě závislý. Jde zejména o to, aby v myšlení lidí převládlo ekologičtější a ohleduplnější hledisko. Cestu, jak nový postoj většiny lidí změnit, popisuje Šmajš jako rozšiřování evolučně ontologického minima pro širokou veřejnost.

Na výzkumnou otázku zda je lidstvo ochotno slevit ze svých nároků, nebo nás budoucnost dalších generací nezajímá, není dle výsledků mého výzkumu možné jednoznačně odpovědět.

V oblasti dopravy 72 % respondentů využívá do zaměstnání vlastní motorové vozidlo a z toho 68 % jej „není“ ochotno v budoucnu vyměnit za hromadné dopravní prostředky. Více než polovina dotazovaných nehodlá slevit ze svých nároků, ať už z důvodu svého pohodlí nebo přizpůsobení se požadavkům zaměstnavatelů.

V oblasti energií ohledně vytápění obytných místností 69 % respondentů není ochotno snížit trvale teplotu. Ukázalo se, že náročnější část respondentů, kteří vytápějí obytné místnosti na vyšší teploty (než na ideálních 21 °C) 78 % dotázaných nejsou ochotni teplotu snížit. V obou případech je patrné, že náročnější část dotazovaných není ochotna slevit ze svých vyšších nároků. Co se týká zateplování bytů a domů, je výsledek příznivější a respondenti jsou ochotni provést nebo již provedli zateplení, pouze 26 % z celkového počtu ochotno není. Podobně tomu je i v otázce používání spotřebičů a nižší míry spotřeby energie, pouze 21 % dotázaných není ochotno je v budoucnu používat.

V oblasti spotřeby vody 95 % respondentů globální nedostatek vody chápe jako vážný nebo spíše vážný problém, přesto 56 % respondentů vodou nešetří, anebo nemají přehled o spotřebě. 17 % respondentů, kteří vodou nešetří, jsou ochotni za spotřebu vody platit více, než by se omezili. Spotřebiče šetrné na spotřebu vody nepoužívá a v budoucnu není ochotno používat 30 % dotazovaných.

Ve spotřebě potravin 36 % dotazovaných vyhazuje potraviny do odpadu, ale 80 % dotazovaných je ochotno více se zamyslet nad tím, co nakupují a jak využít nespotřebované potraviny.

7. Seznam použitých zdrojů

1. BINAR, R. Civilizace je špatně nastavena, čeká nás digitální demence, říká profesor Šmajš. In: *neovlivni.cz* [online] 25. září 2015 [cit. 2016-14-2]. Dostupné z: <http://neovlivni.cz/civilizace-je-spatne-nastavena-ceka-nas-digitalni-demence-rika-profesor-smajs/>
2. Biography.com Editors. Famed scholar Noam Chomsky is known for both his groundbreaking contributions to linguistics and his penetrating critiques of political systems. In: *biography.com* [online] 23. dubna 2016 [cit. 2016-23-4]. Dostupné z: <http://www.biography.com/people/noam-chomsky-37616>
3. ERIKSEN, Thomas Hylland. *Syndrom velkého vlka: hledání štěstí ve společnosti nadbytku*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 2010. Sociálně-ekologická edice. ISBN 978-80-7239-244-5.
4. ERIKSEN, Thomas Hylland. *Tyranie okamžiku*. 2. vyd. Přeložil Miluše Juříčková. Brno: Doplněk, 2009. Společensko-ekologická edice. ISBN 978-80-7239-238-4.
5. EuroZprávy.cz. Člověk devastuje zemi. Zvířata vymírají rychlejší, než se myslelo. In: *eurozpravy.cz* [online] 30. září 2014 [cit. 2016-21-2]. Dostupné z: <http://veda-a-technika.eurozpravy.cz/veda/103315-clovek-devastuje-zemi-zvirata-vymiraji-rychlejsi-nez-se-myslelo/>
6. FROMM, Erich. *Mít, nebo být?*. Vyd. tohoto překladu 2. Přeložil Jan Lusk. Praha: Aurora, 2014. ISBN 978-80-7299-106-8.
7. HEATH, Joseph a Andrew POTTER. *Kup si svou revoltu!*. Vydání první. Přeložil Jana Žůrková. V Praze: Rybka, 2012. ISBN 978-80-87067-12-3.
8. HOLMAN, Robert. *Základy ekonomie: pro studenty vyšších odborných škol a neekonomických fakult VŠ*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7179-890-3.

9. HUBINKOVÁ, Zuzana. *Psychologie a sociologie ekonomického chování*. 3., aktualiz., dopl. a přeprac. vyd. Přeložil Miroslav Hubinka. Praha: Grada Publishing, 2008. Psyché. ISBN 978-80-247-1593-3.
10. JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN. *Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-326-4.
11. KELLER, Jan. *Až na dno blahobytu*. 3. Praha: Earth Save, 2005. ISBN 80-903085-7-0.
12. KELLER, Jan. *Abeceda prosperity*. 4., rozš. vyd. Brno: Doplněk, 2010. Společensko-ekologická edice. ISBN 978-80-7239-249-0.
13. KLÍMA, Ivan. *Jak přežít blahobyt*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 2001. Společensko-ekologická edice [Doplněk, edice]. ISBN 80-7239-072-4.
14. KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. 2. přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011. Studijní texty. ISBN 978-80-85850-86-4.
15. KUBÁTOVÁ, Helena. *Sociologie životního způsobu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. Sociologie. ISBN 978-80-247-2456-0.
16. KUTNOHORSKÁ, Jana, Martina CICHÁ a Radoslav GOLDMANN. *Etika pro zdravotně sociální pracovníky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3843-7.
17. LIPOVETSKY, Gilles. *Paradoxní štěstí: esej o hyperkonzumní společnosti*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2007. Střed. ISBN 978-80-7260-184-4.
18. Lury, C. *Consumer Culture*. vyd. 2. Cambridge: Polity Press, 2011. ISBN 978-0-7456-4329-8

19. MOLDAN, Bedřich. *Podmaněná planeta*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1580-6.
20. REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. Sociologie. ISBN 978-80-247-3006-6.
21. RUSHKOFF, Douglas. *Manipulativní nátlak: proč tak snadno uposlechneme druhé?*. Vyd. 1. Přeložil Gabriela Chudašová. Hradec Králové: Konfrontace [Hradec Králové], 2002. ISBN 80-86088-07-3.
22. RUSSELL, Peter. *Okno v čase: Hledání vnitřního míru v době zrychlování a změn*. 1. Praha: dybbuk, 2011. ISBN 978-80-7438-048-8.
23. SCHUMACHER, E. F. *Malé je milé, aneb, Ekonomie, která by počítala i s člověkem*. Vyd. 1. Přeložil Naďa Johannisová. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-035-X.
24. SPITZER, Manfred. *Digitální demence: jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. 1. vyd. Brno: Host, 2014. ISBN 978-80-7294-872-7.
25. ŠMAJS, Josef, Bohuslav BINKA a Ivo ROLNÝ. *Etika, ekonomika, příroda*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4293-9.
26. ŠMAJS, J. Dvě vývojové linie techniky. In: *blisty.cz* [online] 6. ledna 2014 [cit. 2016-10-1]. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/71619.html>
27. ŠMAJS, Josef. *Evoluční ontologie kultury a problém podnikání*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2012. ISBN 978-80-7239-298-8.
28. ŠMAJS, J. Ekonomika a příroda. In: *blisty.cz* [online] 23. října 2012 [cit. 2016-10-1]. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/65667.html>
29. ŠMAJS, Josef. *Filosofie - obrat k Zemi: evolučněontologická reflexe přírody, kultury, techniky a lidského poznání*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2008. Galileo. ISBN 978-80-200-1639-3.
30. ŠMAJS, Josef. *Filosofie psaná kurzívou: rozhlasové ekologické eseje*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2003. ISBN 80-7239-152-6.

31. ŠMAJS, Josef, Ivan KLÍMA a Václav CÍLEK. *Tři hlasy: úvahy o povaze konfliktu kultury s přírodou*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 2010. Společensko-ekologická edice. ISBN 978-80-7239-252-0.
32. ŠMAJS, J. Mýtus růstu a konflikt kultury s přírodou. In: *noveslovo.sk* [online] 13. března 2009 [cit. 2016-21-2]. Dostupné z: http://www.noveslovo.sk/c/11381/Mytus_rustu_a_konflikt_kultury_s_prirodou_2
33. ŠMAJS, Josef. *Ohrožená kultura: od evoluční ontologie k ekologické politice*. 3., upr. a rozš. vyd., V Hostu a MU vyd. 1. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-458-3.
34. ŠMAJS, J. Systém predátorské kultury už se rozkládá, budeme muset v těžkých bolestech najít nový. Filozof hovoří také o digitální demenci. In: *parlamentnilisty.cz* [online] 13. srpna 2015 [cit. 2015-17-12]. Dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/rozhovory/System-predatorske-kultury-uz-se-rozklada-budeme-muset-v-tezkych-bolestech-najit-novy-Filozof-hovori-take-o-digitalni-demenci-395031>
35. ŠMAJS, Josef. *Základy systematické filosofie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3871-3.
36. ŠUBRT, Jiří. *Soudobá sociologie*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2558-4.

8. Přílohy

Příloha č. 1 Dotazník

Dobrý den,

jsem studentkou Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a provádím výzkum, který se zabývá konfliktem civilizace a přírody. Tento výzkum je také součástí mé bakalářské práce a je zaměřen na problém, zda si jako příslušníci lidského druhu (společnosti) uvědomujeme své nároky a jsme ochotni je v zájmu zachování přijatelných životních podmínek omezit. Chtěla bych Vás tímto poprosit o spolupráci s vyplněním dotazníku. Dotazník je anonymní a dobrovolný. Přesto bych Vám byla velmi zavázána, pokud na spolupráci přistoupíte.

Děkuji Edita Vavroušková, edita.vavrouskova@seznam.cz

1. Vaše pohlaví

Muž

žena

2. Jaký je Váš věk ?

15–20 let

41–50 let

21–30 let

51–65 let

31–40 let

3. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání je?

Základní vzdělání

Vyšší odborné

Středoškolské bez maturity

Vysokoškolské

Středoškolské s maturitou

Doprava

4. Jaký dopravní prostředek využíváte cestou do práce?

Auto, motocykl

Autobus

Městská hromadná doprava

Kolo

Vlák

Nevyžívám

5. V případě, že využíváte auto či motocykl, jste ochotni s vědomím, že méně zatížíte životní prostředí, v budoucnu změnit dopravní prostředek?

Ano

Ne

6. Pokud **ano**, vyberte alternativní dopravní prostředek.

- Vlák
- Autobus
- Kolo
- MHD
- Jiné.....

7. Pokud **ne**, uveďte důvod

- Vlastní pohodlí
- Flexibilní zaměstnání
- Směnný provoz
- Jiná odpověď.....

Spotřeba energií

Pokud opomeneme teplotu na spaní, obecně lze říci, že ideální **pokořová teplota** je mezi 20 a 21 °C. Tato teplota je určena pro místnosti, ve kterých se pohybujeme v průběhu dne, kde pracujeme, koukáme na televizi nebo si hrají naše děti.

8. V topné sezóně vytápíte obytné místnosti na kolik °C?

- 18–19
- 20–21
- 22–24
- 25–26
- Více než 26

9. Jste ochotni s vědomím, že méně zatížíte životní prostředí, snížit trvale vytápění obytných místností v topné sezóně? (Otázka pro respondenty, kteří využívají elektřinu, tuhá paliva, plyn.)

- Ano
- Ne

10. Pokud ano, o kolik stupňů?

.....

11. Jste ochotni s vědomím, že méně zatížíte životní prostředí, provést kompletní zateplení domu, bytu?

- Ano
- Ne
- Již jsem provedl

12. Používáte doma spotřebiče s nižší mírou spotřeby energie? (pokud ano, přejděte na otázku č. 14)

- Ano
- Ne

Pokud ne, jste ochotni s vědomím, že méně zatížíte životní prostředí investovat do spotřebičů s nižší mírou spotřeby energie?

- Ano
- Ne

Spotřeba vody

13. Stále více se mluví o globálním nedostatku vody. Myslíte si, že jde o vážný problém?

- velmi závažný
- spíše závažný
- spíše nevážný
- nezávažný

14. Máte přehled o průměrné spotřebě vody Vaší domácnosti, tedy o tom, kolik vody spotřebujete v krychlových metrech čtvrtletně?

- Ano, mám přehled o čtvrtletní spotřebě v m³
- Ne, nemám přehled o čtvrtletní spotřebě v m³
- Víím, pouze kolik čtvrtletně za vodu platím
- Ano, mám přehled o čtvrtletní spotřebě v m³, a víím, kolik čtvrtletně za vodu platím

15. Snažíte se šetřit vodou?

- Ano
- Ne

16. Pokud ne, průměrná cena vody je 81 Kč/m³. Kolik byste byli ochotni platit za vodu, než byste s ní začali šetřit?

- 90–150
- 151–200
- 200–250
- 250 a více

17. Jste ochotni s vědomím, že méně zatížíte životní prostředí, investovat do nákupu spotřebičů šetrných ke spotřebě vody?

- Ano
- Ne
- Používám je

Nakupování, spotřeba potravin

18. Nakoupíte obvykle více, než dokážete spotřebovat?

- Ano, téměř pokaždé!
- Ne, tohle se mi nestává
- Většinou nakoupím několik věcí navíc
- Většinou nakoupím jen to, pro co jdu

19. Co děláte s potravinami, které nespotřebujete?

- Vyhazuji do odpadu, případně separovaného odpadu
- Potrava pro zvířata
- Spotřebuji vše, nic nevyhazuji
- Jiná odpověď.....

20. Jste ochotni s vědomím, že méně zatížíte životní prostředí více přemýšlet o tom, co nakupujete, případně nakupovat dle seznamu a pouze to, co spotřebujete, bez zbytečností, více se zaměřit na to, jak využít nadbytečné potraviny ve Vaší domácnosti? (staré pečivo na strouhanku, přebytečné potraviny mohou spotřebovat domácí zvířata Vaše nebo susedova apod.)

- Ano
- Ne

Děkuji za vyplnění dotazníku.